

Hanuca 5737

חנוכה
תשל"ז

De atunci, minunea s-a repetat mereu...

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

De la Antiohus și pînă la Hitler, nesfîrșit e șirul tiranilor care au încercat zadarnic să ne distrugă

În cele mai lungi nopți ale anului, atunci cînd întunericul stăpînește mai mult decît oricînd pămîntul, tocmai atunci poporul evreu sărbătorește Hanuca, numită și חנוכה הגדולה Sărbătoarea luminii.

Sărbătoarea luminii... Într-o formă sau alta, o asemenea sărbătoare există și în tradiția altor popoare. Există, de pildă, străvechiul obicei al popoarelor nordice de a celebra sărbătoarea luminii în perioada solstițiului de vară, cînd lumina mirifică a zilei nu părăsește aproape deloc acele ținuturi, cînd astrul solar strălucește continuu pe firmament.

Noi, evreii, celebrăm sărbătoarea luminii nu în perioada solstițiului de vară, ci în cea a solstițiului de iarnă. Tocmai atunci cînd peste acest pămînt coboară cele mai lungi și înghețate nopți ale anului, la geamurile credincioșilor evrei se ivește Menora cu luminile ei pîlpîitoare. Aceste luminile firave, ce se străduie să împrăsteie beznă grea a lungilor nopți de iarnă sînt mai mult decît un ritual, sînt un simbol: de a păzi lu-

mina, de a dărui lumina tocmai atunci cînd ea e primejduită, tocmai atunci cînd beznă a coborît în jur, de a se jertfi și a lupta ca întunericul să fie risipit.

Sinai reprezintă simbolul tendinței spre desăvîrșire în totalitatea sa, aspirație exprimată în cuvintele „Un popor de preoți, un popor de oameni integri”. Din primul ceas al apariției religiei noastre pe scena istoriei, lumina a fost și continuă să fie aspirația noastră cea mai înaltă. Prima dintre rugăciunile pe care credinciosul le rostie zilnic, cuprinde un imn de slavă lui Dumnezeu pentru că a dăruit oamenilor cunoașterea, lumina minții. Iudaismul consideră că fiecare făptură omenească are dreptul la lumină, că lumina este accesibilă fiecărui om, că fiecare om poate urca treaptă după treaptă scara care duce spre perfecțiune. Idealul sinaitic, realizarea societății umane înțemeiată pe dreptate, viziunea sa către o orînduire a păcii și libertății, nu putea fi împlinit decît după ce „pămîntul se va umple de știință precum marea e acoperită de ape”.

Spre Sinai s-a înălțat minunatul sentiment al dragostei. Dumnezeu de pe culmile sale cheamă pe oameni prin acele Veahavta, „să iubești” care e deopotrivă valabil atît în raporturile dintre om și Divinitate cît și într-acele dintre om și om, dintre popor și popor.

De pe Sinai a coborît noțiunea unui singur Dumnezeu, imaginea desăvîrșirii, sinteză a virtuților, pildă supremă căreia trebuie să se străduiască să-i semene omul, creat el însuși „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”.

În marșul său triumfal, Alexandru Macedon pătrunde în Asia Mică, pe pămîntul străvechii Iudee. Și istoria, legenda, tradiția talmudică consemnează momentul dramatic și atît de emoționant cînd Alexandru descinde de pe calul său, intră și el în legendă, pentru a se înclina în fața lui Simon Hațadik, un cărturar iudeu, în persoana căruia marele cuceritor saluta o străveche cultură.

Ptolomeii continuă această nobilă tradiție. E epoca de aur a înfîlîririi dintre două mari culturi, înțînire fecundă și binefăcătoare pentru civilizația umană. În această perioadă se realizează prima traducere a Bibliei — Septuaginta — grație căreia învățătura sinaitică sparge hotarele strîmte ale unui singur popor, intrînd în circuitul culturii universale.

(Continuare în pag. V-a)

ÎNTOARCEREA LA BUCUREȘTI A EMINENȚEI SALE ȘI A D-NEI Dr. ROSEN

În seara zilei de 9 decembrie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au revenit în București.

Pe aeroportul internațional Otopeni au venit să-i întîmpine și să le adreseze un respectuos omagiu și cuvînt de bun venit, după lunga și rodnică lor călătorie, conducătorii Federației Comunităților Evreiești (M) din R. România și ai Comunității evreilor (M) din București, președinți de temple și sinagogi, deservenți de cult, funcționari ai Federației și ai comunității.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

ACTIVITATEA INTERNAȚIONALĂ A EMINENȚEI SALE

Continuăm publicarea relatării despre activitatea desfășurată de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen în cadrul călătoriei pe care, între 3 noiembrie — 9 decembrie a.c., a întreprins-o, împreună cu d-na dr. Rosen, în Austria, Berlinul de Vest, Elveția, Franța și Spania. O relatare despre prima parte a acestei călătorii de lucru a apărut în numărul precedent al revistei.

PARIS: Contacte și întîlniri importante

În cele cîteva zile în care s-a aflat la Paris, Eminența Sa a avut o seamă de întîlniri cu importante personalități ale vieții evreiești.

În ziua de 23 noiembrie a.c. d. Șef rabin și președinte al Federației Comunităților Evreiești (M) din România, a avut o întîlnire cu d. dr. Nahum Goldmann, președintele Congresului Mondial Evreiesc. În cadrul convorbirii, care a decurs într-o atmosferă prietenească, au fost abordate probleme ale Congresului Mondial Evreiesc, precum și ale comunităților evreiești din România.

Secția franceză a Congresului Mondial Evreiesc a oferit în seara zilei de 25 noiembrie o recepție în cinstea Eminenței Sale și a d-nei dr. Rosen. Au luat parte oameni de cultură și fruntași ai colec-

tivității evreiești din Franța. Recepția a decurs într-o atmosferă foarte cordială.

Vineri seara, 26 noiembrie, Eminența Sa și d-na dr. Rosen au fost oaspeții Eminenței Sale și d-nei dr. Jacob Kaplan, Marele rabin al Franței.

În ziua de Șabat (27 noiembrie), Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a luat parte la serviciul divin oficial la sinagoga „Adat Iereim” din Rue Cadet. Păstorul nostru spiritual a ținut să împlinească la această sinagogă iarzitul, comemorarea mamei d-sale Taube Rosen ז"ל de la a cărei încetare din viață s-au împlinit la 7 Kislev, 13 ani. D. rabin I. Franfurter a salutat pe conducătorul obștii evreiești din România, aducîndu-i un vibrant elogiu.

Eminența Sa a rostit predica la pericopa Toldot.

MADRID: Sesiunea secției europene a Congresului Mondial Evreiesc

Între 3—6 decembrie a.c. Eminența Sa și d-na dr. Rosen au luat parte la sesiunea secției europene a Congresului Mondial Evreiesc. În vederea acestei sesiuni și apoi în cursul ei conducătorul obștii noastre a desfășurat o intensă activitate, ale cărei roade s-au făcut resimțite, însemnătatea ei fiind unanim recunoscută. La această sesiune au luat parte pentru prima dată din 1948, reprezentanții comunităților evreiești din Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, R.D.G. Așa cum a subliniat Eminența Sa, prezența acestor reprezentanți a avut o semnificație

adîncă, marcînd dorința cercurilor responsabile evreiești de a se lichida ultimele sechele ale războiului rece din deceniile trecute, de a se realiza un dialog eficient între comunitățile evreiești din Est și Cest. Presa internațională, evreiască și neevreiască, printre care marile ziare „New York Times”, „New York Herald Tribune”, „London Times”, revista „Dribune Juive” etc. au consemnat acest moment semnificativ, subliniind rolul și contribuția personală a Șef rabinului obștii evreiești din România.

(Continuare în pag. V-a)

În vizită la bătrîinii obștei

În dorința de a înlesni cunoașterea diferitelor aspecte ale activității Federației Comunităților Evreiești, conducerea a invitat un grup de intelectuali — scriitori, oameni de artă — să viziteze căminele de bătrîni. Prima vizită a avut loc la căminul-spital „Martin Băluș” din str. Negru Vodă. Cu multă satisfacție oaspeții au luat cunoștință de cadrul confortabil și de ambianța familială din acest așezămînt. Au fost vizitate camerele-salon, rezervele, au avut loc convorbiri emoționante cu cei internați. Oaspeții — de data aceasta veniți nu de peste mări și țări, ci din mijlocul nostru — au luat cunoștință cu bucurie și emoție de acest aspect al activității noastre — grija pentru bătrîinii obștei.

În ce a constatat minunea?

Printre sărbătorile noastre religioase, Hanuca ocupă un loc cu totul aparte. Ea nu posedă nici una, sau aproape nici una, din caracteristicile obișnuite celorlalte sărbători religioase mozaice; nici repaosul obligatoriu, nici gama variată a vreunor prescripții rituale speciale, nici vreo schimbare esențială în programul sinagogal cotidian nu semnalează prezența zilei de Hanuca în calendarul nostru religios. Mai mult decît atît: Hanuca este singura noastră sărbătoare religioasă despre care nu se face pomenire în nici una din cărțile Pentateuhului.

Intr-adevăr, Hanuca comemorează evenimente care s-au petrecut după încheierea cărților sfînte și care nu sînt deci pomenite decît în izvoare ulterioare: în cele două cărți așa-zise apocrife ale Hașmonailor, în lucrarea istorică „Antichități” a lui Iosefus Flavius, precum și în Talmud, dar aci numai într-un mod cu totul sporadic și incidental.

Care sînt evenimentele amintite de Hanuca, petrecute în veacul II î.e.n.?

Pentru aceasta trebuie să facem o incursiune într-o perioadă mai îndepărtată din trecutul religiei noastre, aceea a cuceririi Iudeii de către neuitata figură a istoriei și a legendelor, Alexandru Macedon.

Epoca de care vorbim — sec. IV î.e.n. — a cunoscut o puternică înflorire a vieții religioase iudee și stabilirea celor mai multe rituale mozaice în tiparele pe care le cunoaștem azi.

Este epoca în care Tora începuse a fi citită în mod regulat în fața credincioșilor. De Șabat și de sărbători se citea cîte un fragment din Pentateuh; luni și joi — în zilele cînd locuitorii satelor veneau la tirg cu produsele lor — se citeau de asemenea cîteva versete. Se ridicaseră sinagogi și se stabilise, în mod definitiv, ordinea serviciului divin, al cărui punct culminant era rugăciunea „Sema” care afirmă unicitatea lui Dumnezeu și îndatorirea de a-l iubi. Obște se reunea în mod regulat pentru a se ruga. De Șabat și de sărbători rugăciunii de dimineață i se adăuga o rugă suplimentară (musaf) corespunzînd sacrificiului special oferit odinioară în aceste zile în Templu. Citiții Torei i se adăuga ceva mai tirziu citirea unui capitol din Cartea Profeților avînd legătură cu solemnitatea zilei respective. Cum citirea acestui capitol încheia serviciul divin de dimineață, ea fu numită „încheiere” (haftara).

Cînd Alexandru cel Mare cucerii Iudeea (anul 334 î.e.n.), formele exterioare ale

A. B.

(Continuare în pag. VI-a)

O mică lume stinsă, văzută prin ochianul amintirii

De cităva vreme, în fiecare număr al „Revistei culturii mozaice”, redactorul ei șef, Victor Rusu, publică, sub titlul „Carnet”, niște evocări inspirate din viața iudaică. O primă parte a lor e cuprinsă în volumul recent apărut, „Alef-bet”. Cele mai multe și mai interesante însemnări se străduiesc să reconstituie atmosfera tirgului evreiesc de altădată, cu figurile lui caracteristice, surprinse în exercițiul cutumelor ancestrale, străbătând necazurile numeroase și bucuriile puține ale unei existențe puse, nu odată, sub semnul întrebării.

Eminența Sa Șef rabinul Moses Rosen, prefațind cartea, notează că acest univers foarte particular, plin de pitoresc, în care foiește o umanitate surzind printre lacrimi, cînd grotescă și cînd tragică, a atras condeie ilustre. Unul a aparținut lui Ithac Peret, autorul răscolitorului poem dramatic, „Noaptea-n tirgul vechi”. Despre Iacob Ștemberg, care l-a folosit ca să realizeze neuitatul spectacol din 1930, la noi, Tudor Arghezi avea să spună: „Pe o scară cit o farmacie, acest apocaliptic funambulesc este în stare să dea, cu materialele celei mai clar exprimate sărării de gospodărie un frig în spate de mare catacombă și o stalactizare de leat geologic plurimilenar. Un duh vinat oftează în personajele sale și o însoțire violetă palidă răsare în lanterna lui plimbată în dreptul chipurilor morților adevărați”.

Dar să nu-l uităm nici pe Ion Călugăru, cum, din păcate, o cam facem. Prelungind aceiași glorioasă tradiție, pensula lui, muiată într-un tuș cu fantastice irizări auri, a fixat admirabil fauna tirgului vechi evreiesc, insuflind o viață intensă, colcăitoare, cotiugarilor, cîrpacilor, plăpumarilor, găzarilor, băieșilor și calicilor săi famelici, îngăduindu-ne să le ascultăm fermecați limbajul gnom, aliaj de înțelepciune amară și haz sarcastic.

Victor Rusu nu e intimidat de asemenea înaintași faimoși. Ambițiile lui sînt și mai modeste, pliate cerințelor gazetărești. Cartea trezește totuși interes prin câteva calități proprii. Autorul e un „fiu al tirgului” și personajele, scenele, obiceiurile evocate îi vin în minte scăldate de nostalgia vremurilor revolute ale copilăriei. N-au fost ani ușori, dimpotrivă; persecuții, samavolnicii, umilințe și chiar acte de bestialitate

ucigașe și-au lăsat o marcă tristă asupra lor. Dar, contemperate azi, în perspectiva existenței scurse și a timpului ireversibil, se colorează de duios. Sclipește, răscumpărătoare, peste urile fanatice, barbare, omenia unui popor, rezistența mulțimilor muncitoare la divisiunile șovine

„PETITE MUSIQUE DE NUIT”

La Auschwitz-Birkenau, în lagărul pentru femei, funcționa o orchestră de muzică de cameră, dirijată de o nepoată a cunoscutului compozitor Gustav Mahler. Fania Fenelon, care a făcut parte din orchestra respectivă și care locuiește în prezent în Franța, a publicat recent o carte de însemnări. Se deapănă din nou în fața ochilor o imagine a „universului concentraționar”. Sadicii criminali naștiți, cu minile și sufletele minjite de singele miilor de victime exterminate zilnic, încercau să apară ca oameni sensibili la efectele artei. Orchestra era ascultată în fiecare seară de șefi și gardieni, aceștia aplaudau și laudau virtuozitatea instrumentelor, dar nu ezitau să trimită la gazare o membră a orchestrei de îndată ce ea părea a fi slăbit în puteri sau putea fi înlocuită cu o nouă sosită mai în putere sau, eventual, mai experimentată. Prin contrastul între „activitatea” din timpul zilei și „destinderea” din orele serii, sadismul criminalilor naștiți apare și mai cutremurător. „Petite Musique de Nuit” (în traducere liberă „Puțină muzică, în orele serii”) este titlul volumului Faniei Fenelon.

și rasiale. În cadrul acesta de căldură umană, pentru toți cei nevoiași, oricare ar fi fost naționalitatea și religia lor, sînt schițate portretele din carte: birjarul Leizer, Bercu, croitorul țărănilor, Haskiolă, „ziaristul”; belferul Idală, Eli, întendentul cimitirului și alții alții.

Liberă de o structură literară mai stringentă, cartea cîștigă în extindere monografică. Sînt prinse aproape toate indeletnicirile tirgoveșilor, nu lipsește niciunul din personajele tipice. Se adăogă descrierea obiceiurilor: participăm la celebrarea unui Seder (masa pascală); urmărim cum se desfășoară o nuntă; aflăm care erau cele mai iubite cîntece; ni se prezintă cîte ceva din sistemul pedagogic tradițional; pătrundem în curtea sinagogii (Șil-Hoif), spre a contempla un spectacol uluitor, o microsocietate trăind sub semnul miraculosului.

Adesea, Victor Rusu întreprinde fructuoase incursiuni istorice și culturale, explică vechi legende hasidice, lămurește tîlcul anumitor episoade biblice, relevă sensul diferitelor acte rituale. Fără nici o paradă de erudiție, autorul se dovedește o minte hrănită bine cu prețioase cunoștințe asupra iudaismului și în stare să lumineze valorile profund umaniste ale acestuia.

Nervul gazetăresc fură citeodată condeiul evocatorului și trage însemnările către tăietura articolului de actualitate. Atunci apar ascuțimile polarice, reflecțiile asupra vicisitudinilor istoriei, trimiterile la realitățile contemporane, multe înviind cartea și împingind opera de piosă reconstituire înspre o semnificație prezentă.

Merită menționate în special evocările grupate sub titlul Kadîș (rugăciunea rostită pentru odihna morților). Aici textul capătă accente mai vibrante, pledind necesitatea rememorării holocaustului și argumentînd teza prin reacții, comportări, gesturi, lăsate să vorbească singure, prin însăși elocvența lor directă, zguduitoare.

Victor Rusu e un sentimental. Aceasta face să abunde culorile pastelate, acolo unde tonurile mai crude sau contrastate stridente ar fi întărit, poate, efectul realist al evocării. Sentimentalul, cum se întimplă frecvent, ascunde un umorist, care-și pune frînă gustului pentru ironie. Paginile cele mai reușite îi ies însă, acolo unde linia desenului e ușor îngroșată spre comic (Meserie grea, Haskiolă, Herșel-filosof, Film).

Dintr-o lume în mare măsură definitiv stinsă, Victor Rusu reține o imagine caleidoscopică, blindă și mișcătoare, smulgînd-o neantului, dăruindu-ne o mărturie tandră, dar și de o certă greutate omească, istorică.

OVID S. CROHMALNICEANU

INTREPRINDERE CENTENARĂ

La Sibiu a avut loc o adunare festivă prilejuită de jubileul de 100 de ani al întreprinderii de tricotaje „Drapelul Roșu” din localitate. În cadrul adunării, directorul unității a prezentat un scurt istoric al fabricii, subliniind succesele obținute în ultimii ani. Producția obținută în 1948, la naționalizare, se realizează în prezent în mai puțin de trei zile și jumătate, întreprinderea fiind — în ultimul sfert de veac — complet renovată.

PREMIU UNESCO

Pioniera Adriana Moisin, elevă în clasa a VII-a a școlii generale nr. 19 din Timișoara a primit recent la Paris „Marele premiu” al concursului de artă plastică organizat de UNESCO dedicat „Săptămîinii pentru salvagardarea Veneției” și „premiul Fundației „Sonja La Bree” pentru cel mai bun desen executat de o participantă. Atribuirea acestei distincții este cu atât mai semnificativă cu cît la acest concurs au fost prezentate peste 100 000 de lucrări realizate de copii de pe toate continentele lumii.

PREMIERE ÎN STICLĂ ȘI CRISTAL

Întreprinderea „Vitrometant” din Mediaș a realizat în ultima vreme 222 de articole decorative și de cristal noi. Pictorii întreprinderii au asimilat hochemail în pigmenți folosiți cu succes în pictura în relief, precum și un auxiliar pentru decorurile din sticlă pisată denumit „Eis”, producînd obiecte de galvanoplastie și galeuri (sticlă suprapusă); sculptorii au realizat primele obiecte dantelate din cristal — platouri și fructiere de dimensiuni mai mari, prin străpungeri mecanice; s-a introdus, de asemenea, lustruirea chimică a produselor, ceea ce le conferă un aspect estetic deosebit.

MUZEU TEHNIC

În incinta Bastionului cetății din Timișoara a luat ființă un muzeu care înmănușează cele mai valoroase creații tehnice realizate în această regiune încă din epoci străvechi. Pot fi văzute topeare din piatră, opaițe de pe vremea romanilor, descoperite în minele de la Bocșa, o diplomă a breslei rotarilor și fierarilor Timișoarei din 1817. Piese de mare atracție sînt machetele primului avion al lui Traian Vuia, construit în 1906 și a primei locomotive realizate la Reșița, în anul 1872. De aceeași atenție se bucură realizări tehnice mai recente: primul calculator electronic cu microprogramare realizat la Institutul Politehnic din localitate; trei invenții de talie internațională ale regretatului Acad. Cornelii Micles, cit și ale altor oameni de știință, produse și utilaje din întreprinderile orașului. Recent au fost achiziționate și primele două vagoane de tramvai cu tracțiune animală care au circulat pe străzile Timișoarei cu mai bine de un secol în urmă.

Saul Bellow, premiul Nobel 1976

Atribuirea premiului Nobel pe 1976 lui Saul Bellow pentru „înțelegerea umană și subtila analiză a culturii contemporane” înseamnă o recunoaștere internațională a valorii unei întregi pleiade de prozatori care au cultivat în opera lor aceste valori universale umane.

Remarcabil prozator, autor de romane și povestiri, de piese de teatru, și recent, și al unui volum de reportaje — „Către Ierusalim și înapoi” — Saul Bellow (pe numele său adevărat Solomon Bellows) — este cel de-al șaptelea scriitor american distins cu premiul Nobel, și primul după Steinbeck, (în 1962). Definitivator a numeroase premii și distincții, printre care și a premiului Consiliului Evreiesc al Cărții din America, Bellow s-a impus atenției opiniei publice internaționale ca romanul „Herzog”, apărut în 1963, devenit rapid un best-seller. (Fragmente ale volumului au fost publicate de revista „Secolul XX” nr. 9 din 1970). „Herzog” face o analiză ironică și lucidă a raporturilor paradoxale, lipsite de echilibru, dintre civilizația tehnologică actuală și cultura tradițională. Aceste raporturi, arată Bellow, au devenit anacronice, personalitatea umană fiind prin aceasta mutilată, lipsită de criterii valorizante și deci, incapabilă de creație. Dereglaarea nevrozantă a personalității intelectualei secolului nostru nu are loc, cum am fi tentați să credem, din cauza unei reduse capacități critice, ci, dimpotrivă, din cauza unei exacerbate lucidității. „Nu credem că lumea modernă este mai puțin conștientă de sine” a declarat Bellow. Descriind criza de conștiință a eroului său, criză generată de lipsa de ideal, prozatorul face de fapt procesul unei societăți, „demonstrîndu-i” mecanismele ce duc la alienare, ruptură acesteia de tradiționalele valori uma-

niste: „Tehnologia a creat conștiința individuală, dar nimic care s-o umple”. Și, mai departe, Herzog, eroul devenit un prototip al intelectualului modern, observă: „Viața lipsită de explicație nu merită să fie trăită, iar viața cu explicații este insuportabilă”.

Următoarea carte „Planeta domnului Sammler” (1970) continuă analiza. Parcurgînd în sens invers traseul clasic al literaturii americane, Bellow pune față în față America contemporană și pe domnul Sammler, un intelectual evreu european, format de marea cultură umanistă și raționalistă. Deși „planeta” lui Bellow nu oferă un tablou prea incurajator, destinul umanității fiind văzut de autor cu destule incertitudini, romanul afirmă cu tărie încrederea în rațiune, dreptate, în solidaritatea umană: „A te naște om nu este un dar natural, doar

capacitatea de a deveni om”. În ultimă instanță, efortul de îmbogățire continuă a propriei personalități, de a fi mai bun, de a înțelege mai bine ceea ce te inconjoară, iată sensul valorilor afirmate de Bellow. De aceea, în mod firesc, ultimul său roman, „Darul lui Humboldt”, apărut anul trecut, are în centru tema angajării intelectualului, a modului cum acesta poate să este dator să-și folosească talentul. „Ce să fac cu talentul acum, în această epocă?” se întreabă Charlie Citrine, personajul principal al acestui roman. La fel cu eroii săi, Bellow este în permanentă autoanaliză, ca și ei, un vesnic nemulțumit de propria contribuție. Recent, într-un interviu în care comenta primirea premiului Pulitzer pentru „Darul lui Humboldt” (eveniment semnalat și în paginile revistei noastre), Saul Bellow declara: „M-am luptat cu inerția din propria-mi personalitate. Charlie Citrine simte că trece moșind prin viață, scăpîndu-i marile evenimente ale timpului său. Și mie m-a atipit adevărata luciditate, uneori Am luptat toropit.” „Această stupefiantă mărturisire a lui Bellow nu poate fi interpretată de cititorii cărților sale decît ca o nouă dovadă a auto-exigenței pe care și-o impune acest Montaigne al zilelor noastre. Căci, în fond, opera lui Bellow este un semnificativ jurnal al vieții intelectuale, cu victoriile și crizele ei, din ultimul sfert de secol. În luptă cu inerția cotidianului, cu forțele de multe ori catastrofale ale naturii și ale societății, datoria intelectualului, a celui care cunoaște și exprimă, este de a fi treaz, de a fi o conștiință, de a trezi conștiința în ceilalți.

MIRELA ȘAIM

Din istoria iudaismului

PERSONALITĂȚI RABINICE DIN SECOLELE XV și XVI

Pe la jumătatea secolului al XV-lea, mai exact în anul 1453, cînd Constantinopol devenise capitala imperiului otoman, căpătînd denumirea Istanbul, sultanul Mahomed II — dorind să repopuleze orașul părăsit în mare parte din cauza războiului — a chemat populația din imperiu, musulmani, creștini și evrei să se stabilească în oraș, promîțîndu-le „case, pămînt și vii”. Chemarea a găsit răsunet și în rîndurile comunităților evreiești din Balcani, pe de o parte pentru că în perioada războiului evreii din oraș n-au suferit vexațiuni deosebite de cele ale celorlalți locuitori, pe de altă parte, pentru că li se promitea libertatea de a respecta tradițiile lor religioase. Astfel, numeroase familii de evrei din Anatolia, Salonic, Bulgaria, de la Edirne (Adrianopol) au venit să se așeze la Istanbul.

Cam în aceeași perioadă a intervenit și expulzarea evreilor din anumite regiuni ale Europei centrale, ca urmare a edictului regelui Bavariei Ludovic al IX-lea, astfel că și o parte a acestora, îndemnată de rabinul Isaac Zarefat din Adrianopol, a venit să se alăture coreligionarilor lor din Orient, constituind la Istanbul o colectivitate pe care responsele vremii o califică drept un centru iudaic remarcabil.

PERIOADA ASKENAZITA

Evreii din Istanbul erau împărțiți în mai multe congregații, predominante fiind cele ale askenazimilor. Șeful spiritual, rabi Moșe Capsali, fusese numit de sultan mare rabin al Istanbulului. Erudit și foarte activ, rabi Capsali se bucura de autoritate și respect atît în rîndurile coreligionarilor cit și în cercurile oficiale. Sultanol însuși punea mare preț pe învătătura lui rabi Moșe Capsali și l-a invitat să facă parte din divan (un fel de Consiliu de stat) alături de marele mufciu și de patriarhul creștinilor. Fiind socotit reprezentat al tuturor evreilor din imperiul otoman, el avea sarcina de a repartiza impozitele asupra credincioșilor pe care li păstorea, a le încasa și a vărsa trezoreriei partea ce i se cuvenea. În calitate de șef spiritual, rabi Moșe Capsali numea rabini în comunitățile din imperiu; tot el îndeplinea și funcția de judecător.

Printre alte personalități rabinice de prestigiu se amintesc: rabi Eliahu Halevy Hazachen, rabi Mordehai Comtino, despre care însuși învățătorii săi spuneau că înainte de a fi împlinit 20 de ani elevul își întrecuse maestrul, fiind clasat printre personalități de prestigiu ca ibn Ezra și Maimonide; rabi Comtino studiase în profunzime și matematica, astronomia, dreptul. De mare prestigiu se bucura și fizicianul Șlomo Tedesci Askenazi, consilier al marelui vizir Muhamad Socolu. De altfel, într-o vreme, însăși *desterdarul* — ministrul de finanțe — al sultanului Muhamed II a fost dr. Hakim Iacob, iar medicul său personal rabi Moșe Hamon. Rabi Moșe și descendenții săi, indicați în arhivele oficiale sub numele Evland Musa, ceea ce înseamnă urmașii lui Moșe, erau scutiți de impozit, ceea ce a însem-

nat o mare favoare, căci raialele — adică supușii neotomani sau nemusulmani — erau obligați la plata a nu mai puțin de 15 contribuții diferite.

INFILORIREA EPOCII SEFARDE

Situația comunităților din Istanbul a devenit mai complexă o dată cu stabilirea în oraș a unui număr de sefarzi sosiți din Spania și Portugalia, după expulzarea lor din aceste țări (în ultima decadă a sec. XV) atrași aici de știrile despre prosperitatea comunităților orientale. Alături de oameni de știință, meșteșugari și financieri s-au stabilit la Istanbul eminenți cunosători ai învățăturii sfinte: rabii, daianimi, conducători de ieșivot. Rabi Iosef ibn Lev, rabi Iosef Tantzac, rabi Avraham Ierusalimi, rabi Isac Caro, rabi ibn Tam Iehia, rabi Eliahu ben Haim, și alții recunoscuți pentru erudiția lor.

Viața comunitară s-a diversificat; s-au înființat mai multe *kehilot* organizate, de cele mai multe ori, după țara sau chiar orașul de baștină al componenților lor. Fiecare comunitate își avea așezăminte proprii de cult și de asistență, unele întreprindeau cite o Talmud Tora și chiar cite o ieșiva. Fiecare comunitate avea obligația de a înregistra pe membrii ei, de a încasa taxele și a vărsa trezoreriei imperiale partea ce i se cuvenea. După anumite aprecieri, la începutul sec. XVI existau în oraș 30—40 *kehilot*, totalul evreilor care trăiau în oraș fiind socotit la 50 mii. Șef spiritual era rabi Eliahu Mizrahi, care a urmat lui rabi Capsali. Acesta intervenea în eventuale dispute între comunități, sau între comunități și autorități. Pentru a-i ușura sarcina s-a constituit un *Vad hakehilot* din care făceau parte rabini comunitari.

Urmașii lui Moșe Hamon (medicul sultanului Mahomed II) — fiul său Iosef, nepotul Moșe ca și strănepoții Iosef și Isac — au continuat să se bucure de încredere la curtea sultanilor Baiazid II, Selim I, și Soliman I Magnificul. Dar veacul al XVI-lea a consemnat și din acest punct de vedere, al participării la viața publică, un aport deosebit al colectivității sefarde. Familiile de marani, Mendes, Nasi — care, sosiți la Istanbul, au revenit la credința iudaică — au participat la viața publică a țării, căpătînd o mare influență. Ele au sprijinit viața colectivității evreiești. Familia Mendes, de pildă, a reconstituit ieșiva lui rabi Iosef ibn Lev. Tot familia Mendes a tipărit responsele lui rabi ibn Lev, introducînd pentru prima oară tiparul ebraic la Istanbul. Iosef Nasi a folosit influența sa pentru a obține dreptul de reconstituire a ieșivei din Tveria, dotînd-o cu mijloacele financiare pentru a-și desfășura activitatea. Familia Iaiș a luat asupra ei susținerea ieșivei lui rabi Iosef Trani, una din cele mai însemnate din Istanbul.

Secolele XV și XVI au reprezentat perioada cea mai înfloritoare a comunităților evreiești din Istanbul, meritînd pe drept cuvînt considerația de care se bucura acest centru al iudaismului din acea epocă.

O povestire hasidică

de Hanuca

VISUL LUI BAAL ȘEM TOV

Întîmplarea ce urmează a avut loc cu mult înainte ieșirii din anonimat a lui Baal-Șem-Tov. După căsătoria sa cu sora rabinului Gherșon Kitever, Baal-Șem-Tov a continuat să trăiască în aparență ca un simplu țărănu, umblînd chiar în străile țărănești, iar pentru agonisirea traiului de zi cu zi și-a deschis un han, unde va intra codru din munții Carpați.

Rabi Israel însuși nu se ocupa de han, lăsînd această sarcină pe seama soției sale. El prefera să cutreiere toată săptămîna prin țări, contemplînd singuratic viața fiarelor și a păsărilor, căuțînd să înțeleagă graiul lor, să învețe de la ele noi căi pentru slujirea Domnului. De la cursul năvalnic al piarelilor de munte a învățat perseverență și entuziasm, s-a scufundat în apele lor reci, adîncindu-se în studiul Torei, cuale sale învățături dezvăluite și nedezvăluite. Păsările, vervețele, căprioarele și cerbii parcă ascultau glasul său plăcut, foșnetul copacilor seculari era un ecou al vocii sale ce rostea cuvintele Torei.

Astfel trăia Baal-Șem-Tov cele șase zile ale săptămîinii, de duminică dimineața pînă vineri, ajun de Sabat.

Întîmplarea noastră a avut loc în săptămîna de Hanuca. Rabi Israel vestise soției sale că se va întoarce de cu seară pentru a aprinde prima luminare de Hanuca. Dar, dacă va infirzia cumva și nu va întoarce pînă se întinecă, să nui mai aștepte, ci să aprindă singur luminarea și s-o pună pe prichicul ferestrei, împlinînd astfel această poruncă importantă.

În ajun de Hanuca, după *mașava* Baal-Șem-Tov porni spre casă. Ningea și un vînt puternic îi biciaia fața. Învîlît cu sumanul său larg și sprijinindu-se de toiagul noduros, Baal-Șem-Tov își făcea drum cu greu în densul pădurii. Cîrînd începu să se întinece. Parcă nu era lucru curat! Pentru prima dată viața s-a rădăcit, nerezînd să găsească el cărare care ducea la han. Înainta în cerc închis. Totuși nusi pierdu nădejdea. Se bîzuia pe ajutorul Domnului, dar tare era mîhnit că nu i-a fost dat să rostească binecuvîntarea de Șehaianu la aprinderea primei luminări de Hanuca.

Obosit și slăbit de puteri se rezemă de trunchiul unui copac adormi îndată. Chipul luminos al unui bătrîn venerabil îi apărî în vînt o luminare în mînd. „Cine ești?” l-a întrebî în vis Baal-Șem-Tov. „Sînt Matitiah, marele preot din satul Modiin”. În aceeași clipă

Baal-Șem-Tov s-a trezit și în depărtare zări chipul unui bătrîn cu o luminare în mînd, leit luminarea de Hanuca pregătită acasă.

Învîgînd somnul, Baal-Șem-Tov se ridică și o luă repede în urma luminării îndepărtate. Copacii și luminările îi păreau acum bine cunoscute, ca cei din apropierea hanului său. Cîrînd ajunse la gardul casei sale. Abia atunci observă Menora de Hanuca de la fereastră. În ea fusese aprinsă prima lumină de Hanuca.

În prag îl aștepta soția, îmbrăcată cu un cojocel de iarnă. Lacrimi îi picurau din ochi. Ceasul arăta că trecuse de miezul nopții iar soția se temea să nu i se fi întîmplat ceva sofului ei, în viscolul și bezna de afară.

„Slavă Domnului că te-ai întors cu bine acasă”, exclamă ea plîngînd și bucurîndu-se totodată. „De cum s-a întîmplat o minune. Luminarea arde încă și acum, deși e după miezul nopții”. Femeia termină vorba, iar Baal-Șem-Tov se grăbi să rostească binecuvîntarea de „Șehaianu”, apoi luminarea s-a stins. Își făcuse datoria.

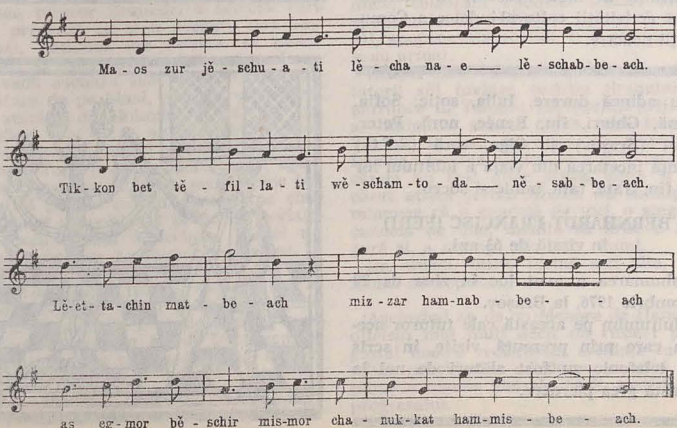
„După cum se vede — rosti Baal-Șem-Tov — bătrînul Matitiah, preotul din Modiin, a adăugat ceva ulei la menora pentru ca să-mi lumineze drumul spre casă”. Pînă dimineață Baal-Șem-Tov și soția sa au continuat să rostească rugăciuni de laudă, să cite cîntecele tradiționale de Hanuca în semn de recunoștință pentru minunea întîmplată în noaptea aceea.

Se iviră zorile și soția îi spuse lui Baal-Șem-Tov: „Israel, scoală și rostește rugăciunea de „Hallel” de două ori; o dată pentru minunea de Hanuca și o dată pentru minunea din această noapte”.

„Ajunge o singură dată” — răspunse Baal-Șem-Tov — „Hallel rostim în amintirea minunii de Hanuca întîmplate acum mii de ani. Luminarea aceea de Hanuca, aprinsă atunci, luminează și în prezent, lumina sa dăinuind pentru toate generațiile”.

„MAOZ TZUR, PUTERNICĂ STÎNCĂ A MÎNTUIRII NOASTRE”

Un imn religios de Hanuca

EXPONAT

O ediție a Cărții Esterei (Meghilat Ester) cu 21 de ilustrații executate de artistul israelian Matti Gruenberg, avînd și o traducere în limba engleză, a fost expusă la Stephen Maltz Gallery din Londra. Într-un tiraj limitat — 125 de exemplare — cartea este socotită un veritabil obiect de artă grafică.

Comunitatea evreilor (M) din Satu Mare adresează sincere felicitări d-lui rabin NAFULI HALPERT, inimosul nostru deservent de cult, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani. Ad mea veesrim!

CALENDAR

A apărut „Calendarul Joseph Bloch” pentru anul 5737, redactat de rabinul Edmond Schwab din Haguenau (Franța). În afara datelor calendaristice, a însemnărilor despre sărbătorile evreiești, a unor citate din cărțile sfinte, este prezentat și un material beletristic cu tematică iudaică, din care se desprind cîteva poeme biblice de André Spire. În calendar se face și o impresionantă evocare a lui René Cassin, fost președinte al Ligii pentru drepturile omului, laureat al Premiului Nobel pentru pace.

CARNET

CEASUL

Era un ceas-deșteptător ieftin, fără marcă, doar cu literele C.F.R. în centrul cadrului, dar negustorul îl dăduse pe garanție și se dovedise de încredere. După atîția ani, ceasul continua să umple încăperea cu ticăitul său neobosit. Vara, locul lui era pe plita bine lustruită cu Sidol, iarna în mica nișă de deasupra sofei din zid, unde se păstra și afikomenul, frîntura de azimă de la Seder. De acolo el continua să măsoare timpul și nu numai pentru stăpînii săi.

De mai multe ori pe zi, vecinele își îndemneau odraslele să dea o fugă pînă la madam Reizl și să intrebe cit e ceasul. „Și să nu uîți să spui mulțumesc!” amintea mama, grijuie ca odrasla ei să deprindă buna cuviință.

De două ori pe săptămînă, domnul Șmil pune ceasul să sune de noapte, căci la 4 trebură să fie la săptămîrie. Erau zilele cînd se făcea săpun, trebuiau încinse cazanele, cărute de la fințînă nu știu cite sute de perechi de găleți de apă și încă sumedenie de munci care toate se cereau încheiate într-o singură zi. Așa că pe întineric pleca de acasă și pe întineric se întorcea, nădușit și stors de puteri, dar cu simțămîntul datoriei împlinite. Minca ceva pe apucate, apoi se întindea pe divan, trăgea plapuma peste el și adormea gemînd de tare ce-l dureau oasele. Nici în celelalte zile, cînd cazanele nu duceau, domnul Șmil nu prea apuca să încălzească culcușul. Numai simbătă era altfel. Simbătă dimineața lenevea fericit în așternut, prefăcîndu-se că nu aude ticăitul ceasului deșteptător. „Dacă nu ar fi simbăta pe lume, omul nu ar putea exista”, obișnuia să spună și în această judecată naivă era toată satisfacția lui de om trudit șase zile și care gustă din plin dulceața odihnei. De la locul său, de pe plita strălucitoare sau din nișa zidită, ceasul continua să măsoare scurgerea timpului dar domnul Șmil se prefăcea că nu-i pasă, pînă cînd sărea alarmat din pat, arunca o privire spre cadran și exclama: „Acuș-acuș începe rugăciunea și eu mai sînt încă în pat!” Era semnul știut de madam Reizl să-i aducă primenile și costumul de sărbătoare și să-i servească paharul cu lapte îndoit cu apă clocotită, băutura de dimineață.

În zilele de miercuri era rîndul lui Leibiș, vecinul de peste drum, să se scoale mult înaintea zorilor. Era zi de iarmaroc și locul lui era în obor, cu samovarul cu ceai și turtă dulce iarna, cu calupul de înghețată și sticle de apă colorată vara. Asta era pîinea lui, căci din meseria de cîmar-cîrpaci nu prea izbutea s-o scoată la capăt. Nu-i vorba, avea și casă grea, opt sau nouă guri de hrănit.

Celălalt vecin, Leizăr birjar nu avea trebuință să recurgă la serviciile ceasului deșteptător. În buzunarul cojocului el avea ceasul lui, un Roskopf-patent, mare, bombat, după care se călăuzea toată vremea. Căci, cum știa să explice, în meseria lui dacă nu ești exact, pierzi repede încrederea clienților și atunci nu-ți rămîne decît să vinzi grabnic trăsura și calul și să-ți găsești alt mijloc de existență. El însă, slavă Domnului, nu are a se plînge nici în această privință. De altfel, în atîția ani de cînd e pe capră nu i s-a întîmplat o singură dată să scape un tren sau să întîrzie un client. Mai bine așteaptă el la poartă o jumătate de oră, decît clientul să-l aștepte pe el un singur minut. Nu degeaba domnul doctor Cohn și chiar doctorul Tauber, care se știe cît e de pretențios, îl preferă pe el...

...Bărbaii au plecat de mult de acasă, fiecare la munca sa din care agonisește buciacă de piine iar ceasul deșteptător a rămas să-și continue tic-tacul în odăița spoită cu var. Cînd și cînd un prichindel se arată la gard și cu o voce dinainte pregătită rostește:

— Tanti Reizl, v-a rugat mama dacă nu vă supărați să-i spuneți cit e ceasul...

Cu aceeași voce precipitată îl rostește pe „mulțumesc” apoi o zbughește să ducă vestea acasă.

La ce le trebuie gospodinelor să știe cit e ceasul? O, sînt atîtea și atîtea motive! Mai ales joi, cînd taie o pasăre sau cumpără carne pentru simbătă... Fără ceas le-ar veni tare greu cușăritul: cum să știe dacă au trecut cele 30 de minute cît trebuie ținută carnea în apă, apoi cele 60 de minute în sare și așa mai departe? Și orele care trebuie să treacă de la o masă cu carne la una de lapte tot în grija lor cade, așa că mereu au nevoie să știe cit e ceasul.

Toate astea în zilele săptămînii. Vineri după masă solicitarea scade iar simbătă încetează aproape cu totul. E ca și cum acest răstimp ar avea o valoare aparte, pe deasupra sau în afara timpului comun. Căci ce le poate spune în acest spațiu ticăitul mecanic, banal, al ceasului deșteptător? Clipa binecuvîntării luminărilor fiecare gospodină o știe după poziția soarelui pe cer iar lumina de simbătă seara o aprinde după ce cel pușîn trei stele sînt vizibile cu ochiul liber pe bolta albastră. În această clipă, cînd catifeaua nopții a învăluit încăperea, lucrurile și oamenii, mama se retrage tăcută la fereastră spre a murmura abia auzit ruga ei, pe care o știe de la mama iar aceasta de la bunica: „Dumnezeu al lui Avraam, Ișhak și Iacov, Șabatul drag ne părăsește și Tu fă ca săptămîna care vine să fie cu sănătate, piine și bucurie...”

...Înainte de a se întinde în așternut, domnul Șmil pune ceasul să sune la ora trei și un sfert. Miine e zi de făcut săpun și cazanele trebuie încinse de noapte. Pentru oamenii țîrgului începe o nouă săptămînă de trudă aspră și cîinstă pentru piinea cea de toate zilele. Iar în spațiul alb al odăiții, ceasul deșteptător își urmează tic-tacul, martor fidel al acestor existențe modeste.

VICTOR RUSU

SE MAI
POATE
PROCURA
VOLUMUL

Culegere de articole apărute în
„Carnet”
de VICTOR RUSU
360 de pagini, lei 17
Cartea se poate procura de la comunitățile evreiești din țară sau de la F.C.E. trimițînd costul prin mandat poștal pe adresa: F.C.E. București, cont BNR 45.10.7.062, sector 4. A se indica pe verso: „pentru volumul Alef-Bet”.

Program de Hanuca 5737

Potrivit programului întocmit, Eminentă Sa va asista la serbarea de Hanuca 5737 din următoarele comunități: Brăila (16 dec. ora 17); Galați (ora 19,30). Ploiești (18 dec. ora 20). Vatra Dornei (19 dec. ora 10). Cîmpulung Moldovenesc (ora 12). Rădăuți (ora 15). Suceava (ora 17,30). Fălticeni (ora 19,30). Dorohoi (20 dec. ora 17). Botoșani (ora 19). Roman (21 dec. ora 17). Iași (ora 19,30). Tg. Neamț (22 dec. ora 13). Piatra Neamț (ora 16,30). Bacău (ora 19). Tg. Mureș (23 dec. ora 16,30). Cluj (ora 20). Oradea (24 dec. ora 17). Arad (25 dec. ora 19,30). Timișoara (26 dec. ora 10). Alba Iulia (ora 16). Brașov (ora 20).

La București, serbarea de Hanuca va avea loc la Templul coral, în ziua de 18 dec. ora 17, cu participarea corului și a formației muzicale „Menora”.

DL. prim-rabin dr. Ernest Neuman va vizita comunitățile din orașele: Dej, Deva, Făgăraș, Mediaș, Reșița, Sibiu și Tirnăveni.

DL. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor (M) din București, va vizita comunitățile din: Constanța, Tulcea, Focșani, Tecuci, Craiova și Pitești.

DL. Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei cultului mozaic”, va vizita comunitățile din: Baia Mare, Satu Mare, Birlad și Vaslui.

DECESE

În perioada 26 noiembrie — 10 decembrie 1976, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Manolescu Dan (50 ani) str. Apolodor 24; Kanner Ernestina (56) Bd. Republicii 136; Chică Simionescu Solomon (69), Bd. Mărășești 42; Schwartz Flora (68) Al. Vlașu 28; Todel Pinia (69) Ing. Jorceanu 15; Ehrlich Simion (57) I. G. Duca 10; Herșcovici Rula (71) Schitul Maicilor 26; Grinstein Rebeca (71) Prof. Ionescu Gion 8; Grimberg Toni (74) Gal. Salmen 1 bis; Bercovici Riven (81) Călărăși 80; Cioară Iancu (73) Alea Livezilor 23; Kronenfeld Berta (83) Udricani 10; Neuman Malke (71) Popa Nan 46; Tatalovski Malca (73) Intr. Anasonului 1; Nestor Nestor (64) Bd. N. Bălcescu 24; Cohn Iancu (73) Val. Braniște 56; Cherner Rașela (91) Poiana Florilor 27; Zisman Ita (78) Școala Ciocanu 5; Friedman Jeaneta (87) Spoitor 12; Iosefson Ică (70) Brumărel 1.

Copiii își reamintesc cu profundă dragoste și neconsolată durere de părinții lor, originari din Siret (Bucovina), cu ultimul domiciliu în Bacău.

Dr. BERAL RACHELLE
(născută GRAUER)

om de o neasemuită bunătate și noblețe și

Dr. BERAL ADOLF

intelectual venerat, de la a căror moarte se împlinesc 10 ani (23 dec. 1966 — 11 Tevet), respectiv 9 ani (21 noiembrie 1967 — 18 Heșvan).

Amintirea lor va rămîne în veci neștersă în inimile noastre.

Rozica, împreună cu copiii, Erika, Mia, Bebe, amintesc cu aceeași durere că la 15 decembrie 1976 se împlinesc 15 ani de cînd

IOSEF REICH

a încetat din viață.

Amintirea lui va fi veșnic printre noi.

Comitetul de conducere al Comunității evreilor (M) Brașov exprimă sincere condoleanțe familiei Bernhardt la dispariția lui

FRANCISC (FERI) BERNHARDT

care prin munca sa plină de dăruire a contribuit în mod deosebit la desfășurarea activității cultural-iudaice a Comunității noastre.

Cu adîncă durere, Iulia, soție, Sofia, mamă, Ghiuri, fiu, Renée, noră, Peter, nepot (Brașov) și Olga, soră (R.F.G.) anunță înțetarea din viață a iubitului lor soț, fiu, frate, tată, bunic și socru

BERNHARDT FRANCISC (FERI)
în vîrstă de 63 ani.

Înhumarea a avut loc în ziua de 20 octombrie 1976, la Brașov.

Mulțumim pe această cale tuturor celor care prin prezență, vizite, în scris sau telefonic au fost alături de noi la această grea pierdere.

Comunitatea evreilor (M) din Dej plînge moartea celui ce a fost

Av. ERNEST WEINBERGER
64 de ani

Timp de trei decenii a fost consilier al comitetului nostru, dînd o contribuție prețioasă la activitatea noastră.

Cu nemărginită durere, soția și copiii anunță pe toți cei care l-au cunoscut, apreciat și iubit, împlinirea a 30 de zile de la moartea dragului nostru soț și tată

Dr. VICTOR MATEUȚEANU

Comemorarea are loc vineri 17 decembrie, ora 8, la Templul coral și la ora 10 la cimitirul Giurgiului.

Îi vom păstra un gînd pios și neștersă amintire.

Sora, nepoții și prietenii anunță cu multă durere și regret decesul celui ce a fost

CIOARA IANCU — magistrat

Înhumarea a avut loc la 28 noiembrie 1976, la cimitirul Giurgiului.

Ana, soție, Otilia Diamant, fiică și întreaga familie anunță cu adîncă durere încetarea din viață, după o lungă și grea suferință, în ziua de 11 octombrie 1976, a scumpului nostru

CATZ MICHEL LEIB (Bozieni)

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 13 octombrie 1976, la Cimitirul evreiesc din Piatra Neamț.

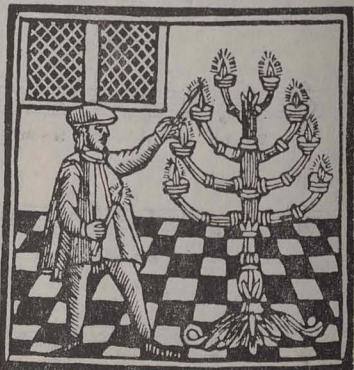
Cu nemărginită durere, soția, copiii și întreaga familie anunță încetarea din viață a scumpului și neuitatului lor

MARCU MIHALOVICI
din Huși

în vîrstă de 72 ani.

Amintirea sufletului său cald și omenos va rămîne veșnic în inimile noastre. Înhumarea a avut loc în ziua de 24 noiembrie 1976.

Mulțumim pe această cale tuturor celor care prin prezență, flori și scris au fost alături de noi la această mare durere.

ACTIVITATEA INTERNAȚIONALĂ A EMINENȚEI SALE D. ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

VIBRANTĂ EVOCARE A 5 SECOLE DE CULTURĂ SEFARDĂ

Predica de la Templul din Madrid

Vineri 3 decembrie 1976, la Templul din Madrid a avut loc un serviciu divin solemn în cinstea participanților la sesiunea C.M.E. Rabinul comunității, d. Garzon, a adresat un cald cuvânt de salut oaspeților. În numele tuturor congregațiilor a luat cuvântul Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Reproducăm fragmente din vibranta evocare rostită.

O adâncă emoție mă cuprinde la gândul că în acest moment solemn, prin glasul meu răsună din nou, pe acest pământ al Spaniei, după aproape 500 de ani, cuvântul iudaismului și al poporului evreu. Vă mulțumim din suflet, scumpi frați și surori, pentru dragostea cu care ne întâmpinați. Fie-mi îngăduiți să găsim în versetele pericopei acestui Șabat tălmăcirea istoricului eveniment pe care-l trăim, să evocăm trecutul, să înțelegem prezentul și să descifrăm viitorul.

ויא יעקב „Iaacov a pornit la drum”. Era entuziasat, era fîndr, credea în viață și în oameni. Timp de 14 ani a vătat și a răspîndit învățătura sa באהלו של שם deodată s-a abătut asupra lui sabia ucigătoare a lui Esav care călăta să-l nimicească. Și atunci ויא יעקב Iaacov părăsește totul — casa părintească, școala, agoni-seala muncii sale, și fuge. E primul „refugiat” din istoria atît de frămîntată a omenirii. El va aștepta, tot în versetele fragmentului nostru biblic, altă primejdie: Lavan, perfidul, care cu cuvinte mieroase urmărește același scop ca și Esav: nimicirea lui Iaacov. Va trebui să lupte cu ura lui Esav, cu ipocrizia lui Lavan, iar în această tragică luptă Iaacov e singur, îngrozitor de singur. Primejdiile îl înconjoară din toate părțile și o clipă s-ar părea că se află în pragul prăbușirii sufletești. Și totuși...

ויבן יעקב Iaacov ajunge la locul sacrificiului, la muntele Moria, acolo unde cel dintîi evreu, bunicul său Avraham l-a dus la jertfă pe fiul său iubit, Ithac. E locul martiriului, Akeida unde avea să se clădească mai târziu templul cel sfînt din Ierusalaim, בית המקדש. „De ce, se întreabă unul din înțelepții noștri rabini, de ce nu s-a clădit templul lui Șlomo pe muntele Sinai, acolo unde însuși Dumnezeu a dat Decalogul, ci templul a fost clădit pe muntele Moria?” Răspunsul este că locul pe care un om a fost gata să-și dea viața pentru credința sa e chiar mai sfînt decît locul unde însuși Dumnezeu a dat Tablele legii.

ויבן יעקב „Iar Iaacov a visat” scara ce unește cerul cu pămîntul, simbol al sin-tezei iudaice între spiritualitate și viața materială. Această viziune e menită să întru-chipeze prezența neconținută a ce-lui deasupra oricăruia pămînt ar păși

Iaacov. Trezindu-se, acesta exclamă: מה זר המקום הזה, איך זה נר אמ בית אלקים „Ce înspăimîntător e locul acesta, aici nu e altceva decît Casa lui Dumnezeu, aici se află poarta către cer” (Genezis 28, 17).

„Ieri dimineața, cînd împreună cu soția mea am intrat în străvechea sinagogă din Toledo, am avut, iubiți coreligionari, sentimentul că visul lui Iaacov mă cuprinde și am simțit nevoia să citez cuvintele sale. Cu ochii minții i-am văzut pe fiii lui Iaacov, generații de aștri luminoși pe firmamentul culturii. Al culturii în sensul cel mai larg al noțiunii, nu numai iudaice, ci și universale. Figuri proeminente, ilustre, vecuri de înflorire a culturii și spiritului uman s-au perindat în acele clipe înaintea ochilor minții mele... Hazdai Ibn Shaprut, Iehuda Halevy, Șlomo Ibn Gvirol, Maimonide, Don Isaac Abarbanel... Filozofi și poeți, oameni de știință și cultură ce au trăit și au creat pe aceste meleaguri în prima jumătate a mileniului, care au reprezentat o epocă de aur în istoria civilizației umane.

ויבן יעקב „Și Iaacov a fost izgonit”. Ura și joscnică s-au abătut asupra urmașilor lui Iaacov. Se va împlini peste 16 ani o jumătate de mileniu de cînd fiii lui Iaacov de pe aceste meleaguri au fost siliți să ia toaigul pribegiei. În mintea acelor care au conceput acest ויבן această izgonire era, probabil, aceeași „convingere” pe care a avut-o și Eichmann, de Endlösung, de „soluție totală a problemei evreiești”.

Dar premergătorii de acum 500 de ani ai lui Eichmann, ca și toți predecesorii și succesorii lor s-au înșelat: planurile infernale de a ne extermina au fost, de fiecare dată, sortite eșecului...

Am venit aici, soli ai obștilor evreiești de pe bătrînul continent al Europei, spre a vă saluta în această sinagogă inaugurată în anul 1968, spre a proclama împreună crezul nostru nedeschis în eternitatea lui Israel. Se află printre noi reprezentanți ai multor comunități care au fost și ele pustite, ca și a noastră. Destinul vostru a fost în multe privințe, într-o epocă sau alta a istoriei, destinul nostru. Începînd din anul 1492, după ce comunitățile noastre, cultura noastră au fost brutal nimicite, am preluat noi, evreii aschenazi, comunitățile din răsăritul Europei, făcînd iudaismului. Timp de sute și sute de ani am creat noi valori spirituale, celebre ieșivot și alte așezăminte de învățătură, am scris cărți, am aprins noi lumini pe cerul spiritualității europene. Apoi, ura sălbatică s-a năpustit și asupra noastră, sinagoga și așezămintele de cultură ne-au fost și nouă arse, am urcat și noi,

în anii nazismului, muntele Moria al jertfelor fără de număr. Ne aflăm în mijlocul vostru, scumpi frați și surori într-o credință și același destin, cu nesfîrșită emoție ne regăsim și cu bucurie vă spunem că pe ruinele trecutului ne-am străduit și ne străduim să ne refacem obște, continuăm a crea mereu alte valori spirituale, la îndălțimea bogatului nostru trecut comun.

Ieri, la Toledo, am întrebat de ce aceea sinagogă impunătoare se numește El Transito și nimeni nu s-a priceput să-mi liniștească nedumerirea. Fie-mi îngăduiți să găsim eu răspunsul, evocînd o altă sinagogă cu un trecut prestigios, sinagoga Altnai din Praga, în care, acum cîteva luni, am avut cîinstea de a rosti o predică.

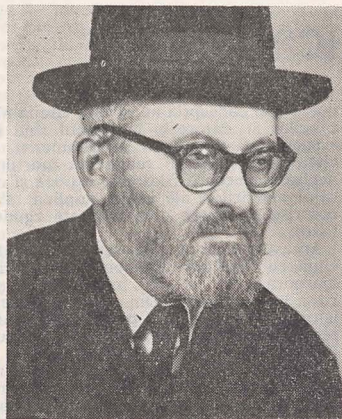
Sinagoga din Praga a fost clădită cam în același timp cu cea din Toledo. Numele ei, Altnai, relevă că la fundamentul ei a fost pusă și o piatră din zidul templului de pe Moria, stipulîndu-se condiția — al tnaî înseamnă în limba ebraică condiționat — că această piatră

va fi redată sanctuarului din Ierusalaim, atunci cînd acesta va fi reclădit. În viața mea El Transito are aceeași semnificație. Căci nu numai noi, ființe muritoare, simțim pe acest pămînt transito, în trecere. Cu mai bine de un veac înainte de catastrofa închișiei și a exilului, numele sinagogii din Toledo era menit să amintească de efemerul Diaspora, de „tranzitul” ei în contrast cu שער הניצח „poarta cerului” din visul lui Iaacov, de Bet Hamikdash, eternitatea noastră.

În acest spirit, cu visul lui Iaacov transformat în realitate, cu discernămintul clar dintre efemer și etern, să știți a reclădi viața evreiască, să știți să faceți să răsună, iubiți noștri frați și surori, urmași ai celor ce au marcat o epocă de aur în istoria noastră, קול יעקב „glasul lui Iaacov” pe acest pămînt pe care au răsărit cîndva generoase idei și înalte adevăruri.

Fiți binecuvîntați cu toții în numele lui Dumnezeu, în numele Torei, în numele eternității lui Israel.

ÎN SLUJBA OBȘTEI NOASTRE

Solomon Dauber, deserventul de cult al obștei din Iași

Herșcu Mohr, deserventul de cult al obștei din Brașov

GLOSAR IUDAIC

KABAIA

Învățătură absconsă creată în cadrul iudaismului în secolele XII-XVIII. Principala carte a Kabalei, numită și „Înțelepciunea tainică”, este Zohar-ul, publicată în Spania la sfîrșitul secolului al XII-lea.

KEVER ISRAEL

Cimitir evreiesc. Există norme și reguli religioase amănunțite după care evreul este dus la locul de veci.

KADIȘ

Rugăciune antică, redactată în limba arameică al cărui conținut este slăvirea lui Dumnezeu și invocarea păcii. Rugăciunea de Kadiș se rostește de îndoliat precum și de cantor, în cursul serviciului divin.

KOHELET (Eclesiastul)

A patra dintre cele cinci Meghilot incluse în scrierile sfinte. A fost scrisă de Kohelet, la bătrînețe, fiul lui David, regele Ierusalimului. Kohelet se citește în Șabatul dintre primele și ultimele zile de Sucot.

KORBAN (Jertfă)

Danie sfîntă ce era oferită Domnului pe altare ce fuseseră ridicate în diferite locuri ale Țării sfinte. După zidirea templului jertfele se aduceau numai în Casa sfîntă a Domnului.

SIMHA RAZ

Citiți în pag 12-a textul în limba ebraică.

În atenția cititorilor

Reînnoiți din timp abonamentul pe anul 1977, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei.

Prețul unui abonament este de
lei 20 pe 6 luni și
lei 30 pe un an.

De la 1 ianuarie 1977 prețul unui exemplar al revistei va fi 2 lei.

Doritorii a se abona sînt rugați a trimite costul abonamentului prin mandat postal, pe adresa F.C.E. — str. sf. Vineri 9—11 București, cont BNR 45.10.7.062, sector IV. Se fac abonamente și de către comunitățile noastre.

De atunci, minunea s-a repetat mereu...

(Urmare din pag. 1-a)

Raporturile dintre iudaism și helenism se situează în această epocă, pe o concepție largă, umanistă, care în limba lui celei de a doua jumătăți a veacului al XX-lea s-ar putea denumi: coexistență. Influența reciprocă, alegerea a ceea ce e mai bun și folositor pentru oameni în ambele concepții, dă roade bogate.

Dar drumul nu a fost întotdeauna o linie dreaptă și după perioada de avînt urmează răsîmpiri de regres. O asemenea perioadă a însemnat dominația tiranică a lui Antiohus Epiphanus. Asemenea tuturor tiranilor, a acelor care l-au precedat ca și a acelor care i-au urmat, Antiohus ura lumina, se temea de ea și, mai mult decît orice, dorea s-o vadă acusă sub obroc. El ura învățătura de pe Sinai, pe care ar fi dorit s-o smulgă din înimile și spiritele oamenilor. Nici nu se putea altfel: el voia să stăpînească întreg pămîntul, pe cînd această Tora predică libertatea și egalitatea oamenilor. El voia pentru sine huzurul și pentru ceilalți mizeria, pe cînd iudaismul propovăduia dreptatea socială. De aceea tiranul a declarat război nu numai cetățitorilor, nu numai oamenilor, ci iudaismului ca religie, filozofie și concepție de viață. Istoria s-a repetat în toate epocile și de la Antiohus și pînă la Hitler, nesfîrșit e șirul tiranilor care au încercat același lucru. Dar asemeni lui Antiohus, cu toții au pierdut bătălia împotriva spiritului.

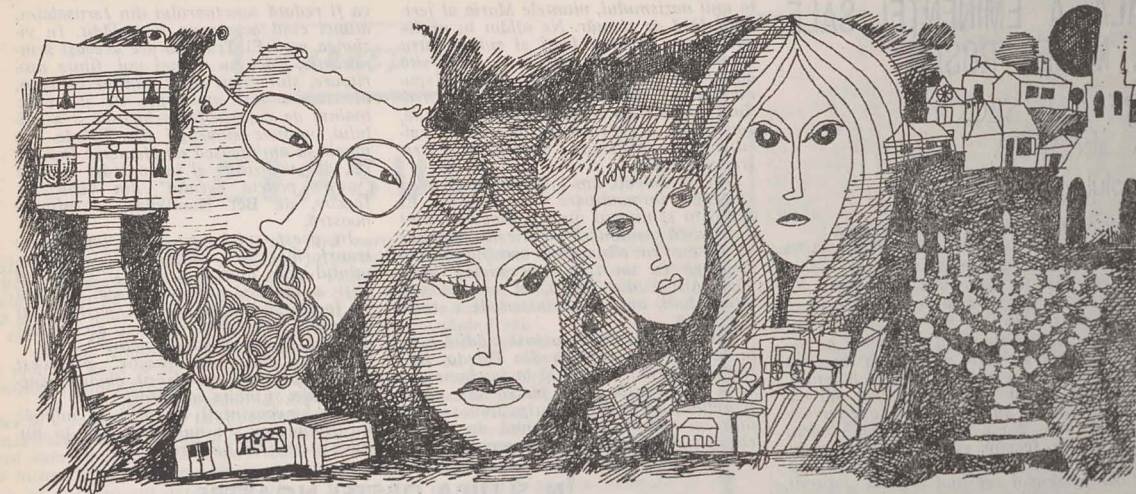
Minat de ură, Antiohus a năvălit în Templu și prima sa grijă a fost să

stingă lumina — lumina veșnică ce ardea acolo, ca un simbol al aspirației spiritului uman. Tiranul a interzis studiul cărții sfinte, a silit pe iudei să se lepede de credința lor, să-și schimbe pînă și numele. Părea că întinerul a coborît pentru totdeauna peste lume și că nimic și nimeni nu se mai împotrivesc voinței nesăbuite a tiranului. Părea... Căci lumina nu poate fi acusă sub obroc și dorul de libertate al popoarelor nu poate fi înăbușit. Atunci, în vremurile lui Antiohus, un umil preot de țară a ridicat stindardul luptei pentru libertate și independență națională. În zilele de Hanuca, celebrăm epopeea acestei lupte, epopeea lui Matitiahu și a celor 5 fi ai săi, epopeea Macabeilor și a celor care le-au urmat.

Atunci cînd Iehuda Hamacabi cu luptătorii săi învinge oștirile tiranului și pătrunde în Templu, are același grijă ca și Antiohus, numai că în sens invers: lumina. Înainte de orice, să reaprindă lumina: lumina pentru care și în numele căreia au fost duse atîtea lupte și au căzut atîtea jertfe. Atunci s-a întimplat minunea că o candelă de ulei, o singură candelă de ulei, menită să ardă o singură zi, a ars opt zile de-a rîndul.

De atunci, într-o formă sau alta, minunea s-a repetat.

Aprinzînd an de an Menora de Hanuca, oficiem mai mult decît un ritual: prin gestul nostru reafirmăm credința în lumină, proclamăm adevărul nostru deplin la marile idei ale păcii, justiției și progresului.

חנוכה תשל"ז

HANUCA

5737

Cărțile Macabeilor

Spre deosebire de celelalte sărbători evreiești, Hanuca este strins legată de evenimente istorice post-biblice. În ciuda importanței lor deosebite, puține documente vorbesc despre aceste evenimente. Și aceasta din motive lesne de presupus. Epoca zbuciumată a celui de-al doilea Templu a fost descrisă, fără îndoială, de mai mulți cronicari; în acea perioadă exista o tradiție seculară de istoriografie, așa încât cu greu s-ar putea considera că această tradiție ar fi fost brusc și fără motiv întreruptă. De aceea este de presupus că tragicile evenimente de la începutul erei noastre au dus la dispariția aproape completă a acestei literaturi istorice. Unele însemnări care din fericire s-au păstrat ne ajută să ne dăm seama de proporțiile și însemnătatea acestor evenimente.

În ceea ce privește Hanuca și evenimentele istorice legate de marea răscăală a Hașmonaimilor, ni s-au păstrat două documente, aproape contemporane cu evenimentele descrise, ambele în versiune grecească. Este vorba despre cele două cărți ale Macabeilor.

De la început trebuie menționat că de fapt se cunosc patru cărți ale Macabeilor, dar numai primele două — și ele cu anumite rezerve — pot fi considerate cronici cu certă valoare istorică. Dintre ele, prima carte a Macabeilor este de cea mai mare importanță.

Această primă carte cuprinde cronică oficială sau semioficială a dinastiei Hașmonaimilor. Autorul anonim trăia în anturajul curții regale și avea la dispoziție documentele istorice și diplomatice păstrate în arhivele Templului din Ierusalim. În deplină cunoștință a materialului tratat, perfect cunoscător al evenimentelor descrise, autorul realizează o adevărată operă istoriografică. Este mai presus de orice îndoială că autorul a folosit scrieri și izvoare de o indubitabilă autenticitate. Neavind nici un alt obiectiv decât de a descrie istoria exactă a acelor evenimente, autorul izbutește să înfățișeze, cu o rară măiestrie, epoca de după moartea lui Iohanan Hyrcan — fiul lui Simon Hașmonaitul.

Este cert că această carte a fost scrisă înaintea ocupării Iudeii de către Pompei (anul 63 î.e.n.), autorul vorbind despre romani ca despre prieteni și aliați ai Hașmonaimilor și nicidecum ca dușmani.

Cu totul altfel se prezintă cea de-a doua carte a Macabeilor. Aceasta este o lucrare în care istoria nu este scopul, ci doar pretextul folosit de autor pentru propovăduirea ideilor sale moralizatoare. Materialul utilizat este de fapt identic cu cel ce a servit autorului primei cărți — dar metoda folosită este cu totul diferită. Autorul își propune să rezume în cartea lui opera istorică vastă — în cinci volume — a unui anume Iason din Kyrene, fără îndoială un evreu din așezările evreiești nord-africane, pentru a înfățișa minunile săvârșite de Dumnezeu întru apărarea Templului. Cartea este precedată de copia — probabil autentică — a două scrisori prin care evreii din Ierusalim și conducătorii lor vestesc importanței comunității din Alexandria, respectiv lui Aristobolus, dascălul regelui Ptolomeu, tirnosirea Templului și reînceperea slujbelor obișnuite în sanctuar. Cartea descrie doar evenimente petrecute până la marea victorie a lui Iehuda Macabeul împotriva generalului Nicanor, ocupându-se, deci, de o perioadă de timp de numai 15 ani.

Aici istoria se împletește cu legenda, autorul scoțind în relief peste tot intervenția miraculoasă a lui Dumnezeu în desfășurarea evenimentelor, precum și ținuta morală desăvârșită a tuturor ero-

ilor. După concepția autorului, vitejia Macabeilor se datorește în primul rând încrederii pe care o au în Dumnezeu, în viața de apoi și în reînvierea morților. Același concepții filozofice explică și curajul martirilor, ale căror suplicii sînt descrise de autor cu amănunte zguduitoare.

Această carte a fost scrisă în limba elină, ea fiind adresată comunităților din diaspora, care nu mai foloseau cu ușurință limba ebraică. Din punct de vedere istoric, ea completează pe alocuri cu interesante amănunte prima carte a Macabeilor.

Cea de-a III-a carte a Macabeilor nu are de fapt nici o conțință cu istoria răscăleii Hașmonaimilor. Ea descrie doar salvarea miraculoasă a evreilor alexandrinii de furia regelui Ptolomeu IV, care i-a strins în arena mare a circului pentru a fi zdrobiți acolo de elefanți. În amintirea acestei salvări miraculoase, comunitatea din Alexandria a proclamat o zi de sărbătoare, un fel de Purim local. Cartea a fost scrisă în limba elină, pentru uzul evreilor alexandrinii.

A patra carte a Macabeilor istorisește două episoade tragice din epoca prigoanei lui Antioh, premergătoare răscăleii. Este vorba de bătrînul Elazar, care a preferat să moară în chinuri îngrozitoare decît să guste carne de porc și de Hana și cei șapte fii ai ei, care de asemenea îndură cu stoicism cele mai cumplite suplicii, fără a renunța la credința lor. Cartea este scrisă sub forma unui discurs filozofic, asemănător celor rostite de săbători în adunările evreilor alexandrinii. În speță, este vorba de un discurs ținut cu ocazia sărbătorii de Hanuca. Cartea datează din ultimul secol dinaintea erei noastre și a fost scrisă inițial în limba greacă.

Toate aceste cărți aparțin așa-zisei literaturi apocrife, adică literaturii post-biblice, scrisă fie ca o continuare directă a tradițiilor literare biblice, fie sub influența literaturii eline.

Sursa următoare referitoare la epoca Hașmonaimilor este cartea lui Iosephus Flavius, „Antichitatea iudaică”. Marele istoric, căruia îi datorăm aproape toate informațiile cu privire la ultima perioadă a existenței celui de-al doilea Templu, ne este de mare folos și în studiul răscăleii Macabeilor.

În ce a constatat m

(Urmare din pag. I-a)

religiei mozaice erau de acum fixate. Religia avea un fundament puternic și o tradiție vie. Din aceste motive ea avea să poată rezista loviturilor pe care politeismul elin avea să i le dea două secole mai târziu.

Elenismul care și-a făcut apariție în Orient odată cu armatele cuceritorului macedonean, nu s-a impus totuși prin forța armelor. Dimpotrivă, el s-a înclinat în fața străvechilor zeități ale Orientului și mult milenarelor sale tradiții. Aceste tradiții — variat nuanțate și adinec înrădăcinate în mase — depășeau în vîrstă pe cele eline. Nu le depășeau însă în rafinament, și — mai ales — în frumusețe exterioară. Orientul se topea pur și simplu în luxurianta frumusețe a elenismului. În decursul citorva generații se petrecură în Orient atîtea schimbări cîte nu se petrecuseră pînă atunci în milenii. Harta religioasă a Orientului apropiat și mijlociu — care prezenta pînă la venirea lui Alexandru cel Mare un relief pestriț de crezuri, rituri și religii de cele mai nuanțate feluri — se transforma, am putea spune *deodată* și mai ales *radical*. Popoare și limbi, tradiții și zei, dispărură parcă de la sine, contopindu-se toate într-un ocean — bîntuit încă de furtuni, dar enorm, adinec și uniform — cunosînd un singur crez: elenismul și o singură limbă: cea elină. Toate acestea se realizară de la sine, fără eforturi și fără violență.

Mica comunitate monoteistă a Iudeii se afla chiar în mijlocul acestui urias ocean, ca o insulă de proporții minuscule, ale cărei maluri începeau deja să fie roase de valurile puternice ale elenismului, care rupeau bucăți din trupul ei.

Elenismul exercita o impresie covârșitoare și asupra mozaismului. Net deosebită în fond de crezurile idolatre dimprejur, religia monoteistă a comunităților evreiești din Iudeea nu se simțea totuși nici ea în siguranță în fața asaltului elenist. E drept că nu mai erau vremurile primului templu, cînd idolatria exercita o atracție irezistibilă asupra credincioșilor. Idolatria orientală, în forma ei tradițională, își trăise traiul și nu se putea măsura cu frumusețea morală a monoteismului. Dar elenismul era cu totul altceva. Elenismul predica cultul epicurian al omului, al omului frumos și puternic,

scoțînd în relief acele trăsături ale sufletului său care îi erau întotdeauna cele mai la îndemînă. Elinii erau deștepti și meditativi, bogați și rafinați; ei vedeau în viață nu un mijloc, ci un scop în sine. Cele două crezuri religioase, cel monoteist și cel elin politeist, la rîndul lor se deosebeau radical.

Elenismul începu, așadar, să-și facă adepti și în Iudeea. Primii care l-au adoptat au fost, firește, cei bogați: aristocrația laică și sacerdotală. Pentru ei, haina religiei mozaice — comodă și dragă populației iudeene — era greoaie și stînjitoare. Influența modului de viață elin acționa asupra lor ca un magnet, căci el aducea desfătare și lux acelor careși puteau permite desfătarea și luxul. El pătrăsă cu ușurință formele de viață sobere mozaice și îmbrățișară obiceiurile eline. Dar și alte cercuri fură contaminate de decorul fastuos specific elenismului: festinurile, dansurile cetezane, orgiile serbărilor dionisiace, jocurile în circuri etc. Edificiul cu atîta sacrificiu clădit al mozaismului începea să se clatine.

Se putea întîmpla atunci ca mozaismul să fie înghițit, ca și alte credințe orientale, de valurile puternice ale oceanului elenist.

Marea masă a poporului Iudeii, în opoziție rezistentă elenismului. În mijlocul ei existau numeroși învățați, modele de conduită morală, în conformitate strictă cu preceptele Torei, păstrători în deli și zeloși ai prescripțiilor ei. Acestea îndemneau credincioșii la păstrarea vechilor tradiții și la circumspecție în fața celor care introduceau noile obiceiuri politeiste.

Pentru a-și întări supremația pe care o simțeau amenințată, aristocrația prețioasă și bogătașii Iudeii chemară în ajutor pe regele Antioh Epifanes, urmasul seleucid al fostului imperiu al lui Alexandru Macedon. Atunci, ca și mai târziu în istorie, clasele stăpînitoare preferau să pactizeze cu dușmanii din afară, decît să piardă pozițiile preponderente.

La chemarea bogătașilor Iudeii și a virfurilor sacerdotale corupte, Antioh năvăli de citeva ori cu armatele sale în Iudeea. El pustii Ierusalimul și jefii templul; arse și pingări sururile Torei și lui hotărîrea de a distruge cu totul și definitiv mozaismul. Studiul Torei fu inter-

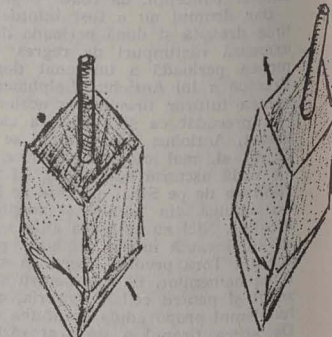
Știți ce-i un dreidl?

Cine nu știe că titirezul — căci aceasta este dreidlul — este de mult legat de sărbătoarea Macabeilor? Asupra semnificației acestei datini există multe versiuni. Cea mai veche se găsește în „Culegerea de datini leșuron”. În perioada hasmoneică, explică culegerea, săptămîna strădînd interzise copiii studiul Torei; cum învățătura este una din cele mai sacre îndatoriri, părinții își duceau copiii la școală pîndindu-le în mînd un titirez. În felul acesta, dacă erau surprinși, puteau sustine că, în fapt, copiii s-au adunat nu pentru a învăța, ci spre a se juca.

Dar cele mai veridice versiuni privind titirezul — intrat în vocabularul tradițional cu denumirea sa idîș, dreidl și căruia în alte părți i se spune, verfl sau pregl, iar în Israel savivon — este o datină de dată mai recentă, deși își are originea într-un joc de pe vremea romanilor. Titirezul avea pe cele patru laturi inițialele P, N, M, T, însemnînd: pune (adică pune

încă o miză), nihil (adică nimic), medium (ai cîștigat jumătate), tutte (ia totul). De la romani jocul a trecut la germani, care, bineînțeles, au schimbat inițialele: N, G, H, S, — adică Nichts (nimic), Ganz (totul), Halb (jumătate), Stell ein (depune încă o miză). Cum în idîș cuvintele se exprimă la fel, jocul a fost preluat ca atare.

Dar ce legătură are asta cu Hanuca? Inițialele germane, N, G, H, S, transpuse în ebraică corespund unui verset tradițional din Midraș referitor la sărbătoarea de Hanuca: Nes Gadol Haia Șam („Mîine mare s-a întîmplat acolo”). Deci vechiul obicei din timpul hasmoneilor pentru a eluda opreliștea de la învățatură, combinat cu inițialele care amintesc de versetul din Midraș, au legat jocul de origină romană avînd inițialele în limba germană sau idîș, cu sărbătoarea de Hanuca. Folclorul l-a adoptat cu sensul ebraic al literelor și literatura l-a popu-

larizat. Mendală Moher Sforim, amintind de Hanuca subliniază și el că în această zi „cei mici rogolesc titirezul și se mîncă gogoși”.

Deși nu are o legătură directă cu popularul dreidl, dar pentru că se folosește aceeași tehnică, dacă se poate spune așa.

MORMÎNTUL ULTIMULUI REGE HAŞMONAIT

O interesantă descoperire arheologică în nordul Ierusalimului pasionează cercurile științifice. Se știe că aici au fost descoperite multe morminte din epoca celui de al doilea Templu. Printre altele, a fost descoperit un sarcofag cu osemintele unui bărbat care se pare a fi ultimul descendent al dinastiei hasmonaite și anume regele Matatiah. După unele surse istorice, el ar fi fost decapitat din ordinul lui Antiohus, la porunca triumvirului Antonius. Nu se cunoșteau însă amănunte asupra uciderii sale și locului înmormântării. În cazul că sarcofagul și osemintele ar aparține într-adevăr lui Matatiah, s-ar face lumină asupra multor date privind sfârșitul său.

După unii savanți de la Universitatea din Tel Aviv, Matatiah ar fi fost ucis în taină la Ierusalim, spre a fi înmormântat

nunea?

z. Se interzise respectarea Șabatului și circumciziunea. Pe tot cuprinsul țării se ridicară altare idolatre la care locuitorii Iudeii trebuiau să se închine. În templu se instală statuia lui Zeus și se tăie un porc. Cu singele lui se minji altarul.

Politeismul încerca să la locul monoteismului. Revolta clocotea însă puternic în rindurile majorității populației păstrătoare a tradițiilor religiei mozaice. Când un trecător se pregătea să sacrifice o jertfă pe altarul păgîn ridicat de ostașii lui Antiohus în piața orașelului Modiin, un preot bătrîn, pe nume Matitiah, se năpusti asupra lui și îl ucise.

Fu semnalul revoltei.

Vreme de șapte ani (167–160 î.e.n.) se purtară lupte. Sub conducerea lui Iehuda, unul din fiii lui Matitiah, iudeii păstrători ai credinței mozaice înfrînseră armele seculice.

Cînd trupele lui Iehuda intrară în Ierusalim, prima lor grijă fu de a curăța templul de orice urmă păgînătoare.

Era în ziua de 25 Kislea a anului 3595 (165 î.e.n.), statuia lui Zeus fu spartă în bucăți și scoasă din templu. Altarul păgîn fu scos și înlocuit. În incinta templului, printre vasele cu ulei profanate, se găsi un singur vas cu ulei curat. Uleiul era puțin, atît cît să ardă o singură zi, dar legenda spune că el a ars opt zile de-a rîndul, pînă ce teacurile încredinate preoților stoarseră măsline pentru a obține ulei curat.

Întelepții au hotărît ca aceste opt zile, începînd ca a 25-a zi a lunii Kislea, să fie sărbătoare cu veselie, iar la ușile caselor să se aprindă micile și timidele lumînări care poartă pînă azi numele de „luminărele de Hanuca”. Ele se aprind în fiecare seară în număr crescînd, culminînd cu ultima seară, cînd se aprind toate opt lumînările. La aprinderea lumînărilor se rostesc două (în prima seară: trei) binecuvîntări și o scurtă rugă, evocînd evenimentele în memoria cărora se sărbătorește Hanuca. Un cîntec specific acestei sărbători („Maoz Tur”) încheie ceremonialul modest al aprinderii lumînărilor. Programul sinagoga se completează și el cu o scurtă rugă în „tefilot” (ca de altfel în rugile de după masă), cu recitarea din Tora a cite unei scurte pericope zilnice și cu cititul în întregime după teila de șaharîit a Halelului, psalmii de laudă.

A. B.

mintat acolo după datină. Secretul a fost bine păstrat spre a se evita minia lui Herodes, care ar fi vrut să-i masacreze pe ultimii hasmonaiți. Desigur că ceretările în curs vor lămuri misterul acestui sarcofag.

Interesantă este descrierea catacombelor. Intrî printr-o curte aproape complet distrusă și te afli în fața unei corne de piatră unde se depun morții. Pe rețele este are o deschizătură și printr-un pasaj îngust se ajunge la o groță. Piatra de deasupra intrării este netezită ca și cum inițial ar fi fost vorba să se dăltuiască o inscripție, dar ulterior s-a renunțat.

Grota interioară ocupă un spațiu mic, îngust și întunecos. Obiectele pot fi distinse numai la lumina făcliorilor. Aici se află o altă corne pentru depunerea morților. Foarte îngustă, împrejmuită în treaga suprafață a grotii. Interesant este faptul că acest spațiu nu este izolat de lumea exterioară. Astfel un tunel duce dintr-un colț al grotii, prin stîncile dure — spre curtea exterioară. Se poate presupune că acest tunel servea la aerisirea sau la scurgerea apei din camera mortuară, care trebuia să fie menținută uscată.

În această cameră a fost descoperită o inscripție în perete, frumos colorată, scrisă în limba arameică, de dimensiunea 80 × 65 cm. Literele și turnura frazei sînt din perioada celui de al doilea Templu. Textul, în ebraica antică glăsuiește:

„Eu, Aba, fiul al preotului Elias fiu al lui Aaron cel Mare. Eu, Aba cel chinuit și urmărit, născut în Ierusalim și exilat la Babilon, l-am adus aici pe Matatiah, fiu al lui Iehuda și l-am înmormîntat în această groță, pe care am cumpărat-o cu acte în regulă”.

Dedesubt se află o mică nișă unde nu puteau fi depuse decît cîteva oase, în nici un caz un coșciug. Nișa era acoperită cu o piatră imensă. Arheologii au cercetat cu atenție atît camera inferioară, cît cea principală, dar n-au găsit nimic. După ce poadeau a fost curățată și cercetată cu multă atenție s-a văzut că într-un colț al camerei exterioare dalele de piatră erau sfărîmate. După ce bucățile de piatră au fost îndepărtate s-a descoperit o groapă iar sub ea două lespezi de piatră care acopereau un cavou tăiat în stîncă. În acest cavou a fost descoperit un splendid sarcofag. Era atît de bine ascuns încît nimeni nu a avut cunoștință, începînd din antichitate, de existența lui. Cîndat: iată o cameră mortuară cu o inscripție fastuoasă, dar fără mormînt, iar alături un sarcofag bogat, dar fără inscripție. S-ar părea că se intenționa înmormîntarea cu cele mai mari onoruri a decedatului, transmițîndu-se cinstirea sa generațiilor viitoare, dar în același timp frica de contemporaneitate a împus secretul înmormîntării.

„CINSTEȘTE MORȚII CHIAI CÎND ÎȚI SÎNT DUȘMANI”

Yanai, regele hasmonait, al Iudeii a lăsat la moartea sa un imperiu puternic. După moartea sa Iudeea a devenit însă un fel de tabără de război între romani și parți, pierzîndu-și independența. Ambele imperii aveau interes să-i învrăbească pe moștenitorii lui Yannai. Cel ce

arăta simpatie pentru imperiul roman, Iohanan Hircan de exemplu, era făcut prizonier și exilat la Babilon. (Aceasta a fost probabil și soarta lui „Aba cel chinuit și urmărit” autorul inscripției de mai sus). Invers, cel ce-i simpatiza pe parți era exilat de romani în Siria sau chiar la Roma. Pompeius, Iulius Cezar, Antonius, cu toții au purtat lupte cu statul Iudeii și vecinii săi. Dar cruzimea lui Herodes, ajutat de romani, a depășit orice limită. Pe descendenții hasmonaiților i-a decimat, prin lupte, prin otrăvire sau prin asasinat. Tînărul rege hasmonait Matatiah Antigonus a fost ultimul ce a opus rezistență. Dar Ierusalimul a căzut și tînărul rege a fost decapitat, cu sabia sau secura.

După părerea profesorului Cinz, inscripția face vorbire despre acest tînăr rege iar osemintele descoperite i-ar aparține. Este vorba, într-adevăr, de două personaje: de cel decedat și de Abba Ben Hachoen (Abba, fiu al preotului) care dă știre despre cel mort. Aflăm că Abba a fost fiu de preot, născut la Ierusalim, că „chinuit și urmărit” a fost exilat în Babilon și că fapta vieții sale a fost aducerea rămășițelor pămîntesti ale lui Matatiah în țara sfîntă, unde l-a înhumat într-un cavou achiziționat de el... Dar despre Matatiah nu spune nimic. Explicația ar putea fi că Matatiah era prea cunoscut la timpul său, a te ocupa de el, chiar și postum, prea riscant și totuși cineva și-a asumat din pietate acest risc. Într-adevăr, pietatea arătată morților este o mare virtute. Să ne amintim textul din Deuteronom XXI, 22–23: „De se va găsi la cineva vinovăție vrednică de moarte: va fi omorît, spînzurat de copac, trupul lui să nu rămînă peste noapte spînzurat de copac, ci să-l îngropi tot în ziua aceea, căci blestemat este înaintea Domnului tot cel spînzurat de lemn și să nu spurci pămîntul tău pe care Domnul Dumnezeuul tău îl dă moștenire”. Tînărul ale cărui oseminte au fost găsite în sarcofag a fost decapitat de sabie, probabil după ce și pierdut cunoștința, membrele sale au fost smulse și expuse la vedere. O mină smulsă era străpunsă de un cui. Se pare că adepții lui Hircanus au comis această crimă. Abba — preotul a îndeplinit datoria înmormîntării celui asasinat, în secret, spre a ocili minia lui Herodes.

Lîngă osemintele amintite, sarcofagul mai conținea rămășițele unui copil de trei ani (unul dintre cei trei copii ai lui Matatiah?) precum și ale unui bătrîn în jur de 65 de ani care ar putea fi Abba Hachoen. Se pare că inscripția aceasta ar cuprinde și necrologul lui Abba „cel chinuit și urmărit”.

Unii specialiști opiniază că literele inscripției sînt ale alfabetului samaritean și că ar putea fi vorba de mormîntul unei familii samaritene stabilite la Ierusalim. Mai plauzibilă este ipoteza că Abba, în grija sa de a păstra secretul înmormîntării lui Matatiah, nu a recurs la un pietrar din Ierusalim, căci astfel s-ar fi dus repede vorba printre muncitorii care lucrau la clădirile ce le ridica Herodes la Ierusalim și s-ar fi expus miniei tiranului. Potrivit acestei ipoteze, un pietrar din străini a asigurat secretul atît de bine păstrat.

Inscripția, sarcofagul și obiectele descoperite se află acum la muzeul de antichități din Ierusalim.

Menora pe care o aprîndem în cursul celor opt seri de Hanuca nu e decît o reminiscență a marilor menore de aur care lumina sanctuarul din Ierusalim, pînă la distrugerea lui. Nu ne-a rămas decît imaginea ei în piatră, pe basorelieful care împodobește arcul de triumf al lui Titus. Spre a sărbători victoria asupra Iudeii, senatul a ridicat la Roma acest monument pe care sînt înfățișați evrei captivi purtînd simbolul iudaismului: marea menora de aur.

Cu cîteva secole înainte, atunci cînd hasmonienii au pătruns în templu, ce fusese profanat de către Antiohus Epiphanes, prima lor grijă a fost să reaprindă menora. Acest act îl perpetuăm atunci cînd aprîndem micile noastre lămpi de Hanuca.

Dar ce semnifică marea menora de aur?

În Șabatul care cade în cursul celor opt zile de Hanuca citim capitolul din profetul Zeharia care răspunde la această întrebare printr-o alegorie:

„...Și s-a întors îngerul care grăia cu mine și m-a deșteptat, ca pe un om pe care îl trezești din somn. Și mi-a zis: „Ce vezi?” Și am zis: „Iată vîd un candelabru cu totul de aur cu șapte candelare, iar deasupra candelabrului este un vas cu untdelemn din care pornesc șapte țevi către cele șapte candelare, iar alături doi măslini, unul de-a dreapta vasului cu untdelemn și altul de-a stînga.”

Și am întrebat și am zis către îngerul care vorbea cu mine: „Ce sînt acestea?” Și mi-a răspuns îngerul care grăia cu mine și mi-a zis: „Oare nu știi ce sînt toate acestea?” Și am zis: „Nu, Doamne!” Și mi-a vorbit iar și mi-a zis: „Acesta este cuvîntul Domnului către Zorobabel: „Nu prin putere, nici prin tărie, ci prin duhul meu” zice Domnului Savat”.

Această viziune se plasează în momentul în care evreii au revenit din captivitatea babiloneană sub conducerea lui Zorobabel și a Marului preot Iosus. Una din primele lor preocupări a fost să reconstituie templul, dar au fost împiedicați de dușmani. Intrigi și atacuri deschise au împiedicat realizarea proiectului lor. Cei întorși în țară erau săraci și puțini la număr; ei erau curajoși dar lipsiți de mijloace și pe punctul de a dispera. Reușiseră să recucerească pămînturile, să facă față unei situații catastrofale. Dar nu reușiseră să reconstruiască templul. Cei împiedicați a-și realizat visul?

Profetul Zeharia le răspunde printr-o alegorie care urmărește să le dea curaj: El a văzut simbolul poporului lui Israel, menora de aur. Era întreagă și era încadrată de doi măslini, gata să-i ofere uleiul. Dar menora era rece, inertă, nu ardea. „Nu vezi — i-a zis îngerul din vis — că aurul și uleiul, puterea și tăria nu sînt suficiente dacă flacăra spiritului nu le însuflește?”

Cei care l-au auzit pe Zeharia au înțeles simbolul. Cel de-al doilea templu, care trebuia să fie mai frumos decît primul, a fost construit într-un răstimp de 16 ani, de la 530 pînă în anul 515. În primăvara anului 515 înaintea erei noastre edificiul a fost terminat și cea de-a doua menora de aur a răspîndit din nou lumina.

Această reconstrucție a avut loc în aceleași condiții dificile care au existat și la întoarcerea din captivitate. Dar între timp credințioșii și-au recăpătat conștiința valorilor lor tradiționale: în suflurile lor s-a aprins lumina.

a inițialelor, amintim de expresia teicu. Aceasta are la origine un termen arameic teicu — care înseamnă că o problemă căreia nu i se găsește o soluție, sau o contradicție din care nu se vede ieșire, rămîne așa pe o durată nedeterminată. Termenul a fost folosit de învățații noștri cînd nu găseau o ieșire dintr-o situație incurcată; spunînd teicu ei înțelegeau că „profetul Eliahu va răspunde la toate problemele nesoluționate”. Asta pentru că Eliahu era considerat un profet al hotărîrilor ferme. Căci este scris că el a spus poporului înaintea nimicitrii profeților lui Baal: „Atunci s-a apropiat Eliahu de tot poporul și a zis: pînă cînd veți șchiopăta pe amîndouă picioarele? Dacă Domnul este Dumnezeu urmați Lui”. Și dacă Baal este, urmați acestuia!” (Regi I, 18–21). Tradiția spune că Eliahu va vesti venirea lui Mesia cu trei zile înainte. Prin urmare, ce va face profetul pe pămînt în aceste trei zile, între vestirea și sosirea lui Mesia? El va răspunde — arată Midrașul — tuturor problemelor nesoluționate de oameni. Chiar și în Talmud apar uneori probleme care, rămînd nesoluționate, se spune: „Va rămîne

nesoluționat pînă la venirea lui Eliahu”. Folclorul a dat acestei sentințe termenul teicu.

Revenind la inițialele de pe dreidul de Hanuca trebuie subliniat că există și sensuri cu caracter mai profund atribuite literelor de pe titirez. Astfel, rabi Elimeleh din Dinov, în cartea sa „Bnei Isahar” menționa că în săptămîna de Hanuca se citește pericopa Vaiga. Acolo se spune că Iacov a trimis pe fiul său Iehuda la Iosef să-i arate drumul spre Goșen. Or, literele ebraice din Goșen corespund inițialelor înscrise pe titirez. Tot așa Haf-tara la pericopa Vaiga reprezintă un capitol din Iezechiel (37,16) în care stă scris „Omule, ia-ți un toiag și serie pe el lui Iehuda”. Titirezul tradițional ar trebui să fie și el din lemn, iar inițialele sînt aceleași de pe toiagul lui Iehuda. Iată deci încă o explicație dată tradiției.

Oricum, jocul a fost de mult adoptat și oricare din versiuni ar fi mai apropiată de adevăr, sau poate că există în fiecare cite ceva, dreidul face de mult parte integrantă din atmosfera frumoasei sărbători de Hanuca.

ȘTIRI

ידיעות

STRADĂ

Pentru a cinsti mișcarea rabinică „Habad“, consiliul municipal din Sao Paulo (Brazilia) a hotărât ca o stradă a orașului să fie denumită „Roua Habad“. Hotărîrea a fost luată la propunerea lui David Rosen, membru al consiliului municipal. Primarul a primit delegație de a alege strada căreia să i se deacearnă acest nume. El a hotărât ca denumirea să fie dată străzii pe care se află sinagoga Lubavici.

ANTIRASISM

Consiliul rabinilor din Chicago a inițiat un program în vederea combaterii tulburărilor rasiale din oraș. Punctul esențial, consideră consiliul, îl reprezintă dialogul. „Creșterea violenței rasiale în orașul nostru, ca de altfel în toate regiunile țării, se arată în comunicarea consiliului rabinilor, reprezintă o sursă de neplăceri, nesiguranță și spaimă pentru toți... Ar fi bine, deci, ca anul bicentenarului să fie și un an al înțelegerii și al concordiei între toți fiii națiunii americani“. Apelul nu reprezintă doar un îndemn patetic ci face și o serie de sugestii de ordin practic în vederea prevenirii tulburărilor rasiale. Printre altele se preconizează acțiuni comune în cartierele cu populație densă de culoare, explicându-se acesteia că cei care incită la antisemitism sînt și promotorii discriminărilor împotriva oamenilor de culoare.

DISTINCȚIE

Cu prilejul aniversării centenarului legalizării Consistoriului evreiesc din Anvers, a fost conferită dr.-ului Hillel Medalie, șef rabin al comunității, ordinul „Regele Leopold“.

AMINTIRE

Sinagogle din Praga și vechiul cimitir evreiesc din capitala Cehoslovaciei formează subiectul unui reportaj care ocupă o pagină întreagă a ziarului „Swiet“ din Sarajevo. Autorul și-a intitulat reportajul „Praga

12 000 de suflete). Totodată s-a discutat propunerea privind convocarea unui congres al Federației mondiale a evreilor sefarzi.

BURSE

Memorial Foundation for Jewish Culture din New York a instituit un număr de burse pentru cei ce urmează studii superioare de cultură iudaică. Sînt alocate, de asemenea, bursa celor ce vor să se dedice domeniului religios, avîndu-se în vedere specializarea celor ce și-au terminat studiile rabinice și vor să urmeze cursuri speciale pentru a deveni șefi spirituali ai comunităților evreiești. Un număr de burse sînt destinate specializării în domeniul culturii, literaturii, artei, învățămîntului iudaic. Bursele sînt prevăzute a intra în funcțiune în anul de învățămînt 1977/1978.

INAUGURARE

La Caracas, capitala Venezuelei, a avut loc de curînd inaugurarea noului sediu al centrului cultural Șalom Alehem. La adunarea festivă care a avut loc cu acest prilej, au luat cuvîntul fruntași ai comunității evreiești din oraș. Noul sediu va

ment în amintirea evreilor exterminați de naști în perioada celui de-al doilea război mondial. La ceremonia inaugurării au luat parte reprezentanți ai autorităților și ai comunităților evreiești din R.D.G. ca și ai organizațiilor de foști luptători din rezistență și foști deportați.

TRADUCERE

Institutul de studii iudaice din Buenos Aires a publicat o culegere de nuvele ale scriitorului argentinian Jorge Luis Borges, în traducere idiș. Cu prilejul apariției volumului, a avut loc o adunare festivă la care scriitorul argentinian, în cuvîntul său, a ținut să aducă un omagiu „Bibliei, îndepărtărilor săi strămoși evrei, lui Heinrich Heine, mitului Golemului, lui Spinoza, Cabaiei“.

IEȘIVOT

Peste 26 000 de cursanți studiază în cele 422 de ieșivot de diverse tipuri care și-au deschis porțile anului de învățămînt în Israel. Cifra a fost comunicată de ministrul israelian al cultelor. Anul acesta s-au deschis 30 de noi ieșivot.

CONCERT

Comunitatea evreilor din Gibraltar a trăit recent un eveniment memorabil pentru componenții ei: un concert de muzică hasidică. Cei 40 de membri ai ansamblului au fost salutați cu căldură de rabinul Haliva, șeful spiritual al comunității. La concert au luat parte toți membrii comunității (în Gibraltar trăiesc în prezent 600 de evrei). A avut loc și un concert public la care a participat și un mare număr de neevrei. Conducătorii ansamblului, însoțiți de fruntași ai comunității, au fost primiți de guvernatorul local.

DIPLOMA

Hebdomadarul „Uj Kelet“, organ al Comunității evreilor din Budapesta, a fost distins cu diploma de onoare a Comitetului ungar pentru apărarea păcii. Distincția i s-a acordat pentru că „a militat consecvent pentru întărirea păcii mondiale și pentru o colaborare între comunitatea evreiască și stat“. „Uj Kelet“ a fost înființat în anul 1945.

COMUNITAȚI

În Belfast, capitala Irlandei de nord, comunitatea evreiască numără 280 de suflete. Fără să fie amestecată în conflictul interconfesional care tulbură viața Ulsterului, comunitatea are de făcut față unor greutăți serioase. În oraș există un Institut evreiesc, care este — de fapt — centrul activității obștei. La sediul aces-

tui institut, o clădire cu două etaje, se desfășoară o variată activitate culturală și de asistență socială; aici funcționează și un restaurant ritual, deschis patru zile pe săptămînă.

Și la Hong Kong există o comunitate evreiască: cam 100 de familii. Primii evrei au sosit aici în urmă cu o sută de ani, venind din țările orientale. Comunitatea s-a constituit prin anul 1902, cînd s-a ridicat și sinagoga din oraș. În perioada celui de-al doilea război mondial, la Hong Kong s-au refugiat cîteva sute de evrei din țările europene ocupate de naști, dar cei mai mulți au părăsit orașul după terminarea războiului.

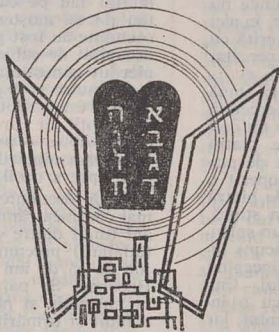
Comunitatea din Manila (Filipine) nu are în prezent decît 40 de familii. Aceasta este aproape toată colectivitatea evreiască din Filipine, deși în timpul celui de-al doilea război mondial se aflau și acolo cam 1 000 de evrei refugiați din țările europene ocupate de naști. În 1947 nu mai rămăseseră decît 300 de familii. Cu tot numărul restrîns, comunitatea întreține o sinagogă — templul construit în anul 1924, distrus în timpul războiului și restaurat în anul 1947 —, un curs de Talmud Tora și un centru comunitar.

FALAȘII

Știri din Etiopia relatează că numeroși falași participă la organizarea mișcării cooperatiste în agricultura etiopiană. Mulți tineri aparținînd comunității falașe (se apreciază că în Etiopia trăiesc 28 000 de falași) s-au înscris voluntar pentru a lucra timp de un an în cooperative. Ei continuă să respecte tradiția, duc o viață comunitară, învață cîntece ebraice.

ANIVERSARE

„Nueva Congregacion Israelita de Montevideo“ (N.C.I.) a aniversat recent 40 de ani de existență. Creată în 1936 de către emigranții veniți în Uruguay din Germania nazistă, N.C.I. a devenit una din cele mai bine organizate congregații evreiești din capitala uruguayană. În 1954, N.C.I. cuprindea 1 512 familii, în total cam 5 000 de membri. A fost ridicată o frumoasă clădire care adăpostește sediul, o a doua sinagogă, un cămin pentru oameni în vîrstă, un centru cultural. Peste 20 de ani N.C.I. a fost condusă de dr. Fedor Hirschlauff. Actualmente conducătorul congregației este Salomon Leinwohl, în același timp director al secțiilor locale ale „Hias“-ului și ale „Joint“-ului. (În Uruguay trăiesc aproximativ 50 000 de evrei, dintre care 48 000 la Montevideo).

da posibilitate extinderii bibliotecii și diversificării manifestărilor literare, contribuind la dezvoltarea mișcării culturale a comunității.

MANUAL

Sub egida Asociației profesorilor de limba ebraică și a cantorilor din Elveția a apărut un manual de istorie a evreilor, cuprinzînd epoca dintre data reclădirii celui de-al doilea templu (anul 538 i.e. actuale) și epoca gaonimilor (anul 100 e. actuală). Este, de fapt, o traducere prelucrată și adnotată a manualului alcătuit de G. și L. Klapperman în Statele Unite. Așa cum se precizează în prefață, manualul tinde să dea o imagine a „tăriei lanțului de aur al Torei, al învățaturii care a menținut spiritualitatea iudaică de-a lungul secolelor“. Fiecare capitol este urmat de o sinteză, ceea ce ușurează înțelegerea evenimentelor expuse și predarea lecțiilor.

MONUMENT

Pe vechiul amplasament al fostului lagăr de concentrare de la Mauthausen a fost inaugurat un monu-

אינטערנאציאנאלע טעטיקייט פונעם רב הראשי שליט"א

(סוף פון זייט 10)

פונעם באגריף, נישט בלויז יהדות נאר אויך אוניווערסאלע קולטור. פראמינענטע פיגורן, בארימטע, יארהונדערטער פון אויפגעבליעטער קולטור פון מענטשליכן גייסט זענען פארביי אין יענעם אויגנבליק פאר מיין דמיון... הסדאי איינשרפט, יהודה הלוי, שלמה איינגיבירל, דער רמב"ם, דון יצחק אברבנאל... פילאסאפן און פאעטן, וויסנשאפטלער און קולטור-פערוועגלעכ-קייטן, וועלכע האבן געלעבט און האבן מיט זיך פארגעשטעלט די גאלדענע עפאכע אין דער געשיכטע פון דער מענטשלעכער ציוויליזאציע.

„וויצא יעקב“ און יעקב איז פארטריבן פאר וואָרן, שניאזא און גינדערטלעכטיקייט האט גע-פאָלט די בנייעקב. אין 16 יאר ארום וועט ווערן א האלבער יאָרטויגנט זינט די בני-יעקב פון די דאזיקע געגנטן זענען געצווינגען גע-וואָרן צו נעמען דעם וואנדער-שטעטל. אין מוח פון יענע וואס האבן געזעטראכט דעם „וויצא“ דעם גירוש, איז אוודאי געווען די זעלביקע „השקפה“ וואס סע האט געהאט אויך איימאן. פון אן ענדליכונג פון דעם יידישן פראבלעם.“ אבער די פריגייז פון צוריק מיט 500 יאר פון איימאן, ווי אלע פריגייז און נאכפאלגער זייערע, האבן געהאט א טעות: אלע זייערע רוצ-חישע פלענער אונדא אומצוברענגען איז יעדעס מאָל אדורכגעפאלן.

מיר, די שלחים פון די יידישע קהילות פון דעם אלטן אייראפעאישן קאנטינענט, זענען גע-קומען אהער אייך צו באגרייטן אין דער דאזי-קער שיל, וואס איז באנייט געוואָרן אין יאר 1968, כדי צו פראקלאמירן אונדזער איבערציי-גונג אין „נצח ישראל“. צווישן אונדא געפינען זיך פארשטייער פון מערער קהילות וועלכע זענען אויך הרוב געמאכט געוואָרן פונקט ווי אייערע. אייער גורל איז אין מערער היגיוטן געווען אין איין עפאכע אדער אין אן אנדערער פון דער געשיכטע, אויך אונדזער גורל. אנהייבנדיק זינטן יאר 1492, נאך דעם ווי אייער קולטור איז אלווירנדק איינגע-בראכט געוואָרן, האבן מיר אשכנזיש יידן פון די מורח-אייראפעאישע קהילות איבערגענומען דעם פאקל פון יהדות. א צייט פון הונדערטער און הונדערטער יארן האבן מיר געשאפן גייס-טיקע ווערטן, בארימטע ישיבות און אנדערע לערנאנשטאלטן. מיר האבן געשריבן ספרים, מיר האבן אנגעצונדן נייע ליכט אויפן הימל פון איי-ראפעאישער גייסטיקייט. דערנאך האט די וויל-דע שינאה זיך געלאזט אויך אויף אונדא, די שילן און קולטור-מוסדות אונדזערע זענען אויך פארברענט געוואָרן, אויך מיר האבן אויפגע-טייגט, אין די יארן פון נאציזם, דעם הרי-המור ריה פון אומצילליקע עקדוה און קרבנות. מיר געפינען זיך איצט צווישן אייך, טייערע ברידער

און שוועסטער, מיט דער זעלביקער אָטונה און זעלביקן גורל, און מיט אומענדליכער עמאציע געפינען מיר זיך ווידער און מיר זאָגן אייך מיט פרייד, אז אויף די חרבות פונעם עבר האָבן מיר זיך באמט און מיר באַמיען זיך ווידער אויפ-צובויען אנדערע קהילות, כדי פאָרצווערן שאפן אנדערע גייסטיקע ווערטן, און שטרעבן צו דער-רייכן צו דער מדרגה פון אונדזער געמיינזאמען רייכן עבר.

נעכטן, אין טאָלעדא, האָב איר געפרעגט פאר וואס רופט מען די שיינע שיל „על טראנסיסטא“ און קיינער האט נישט געוואוסט צו שטילן מיין ניגיריקייט. זאָל מיר דערלויבט זיין צו געפיר-נען אן ענטפער. דערמאנענדיק אן אנדערע שיל מיט א רייכן עבר, די „אלטנא“ שיל פון פראג, אין וועלכער איך האָב געהאט דעם כבוד צוריק מיט עטלעכע חדשים דאָרט צו האלטן א דרשה. די פראגער שיל איז געבליבן געוואָרן בערך אין דער זעלביקער צייט ווי די שיל פון טא-לעדא. איר נאָמען „על תנאי“, באווייזט אז ביי איר יסוד איז געשטעלט געוואָרן א שטיין פון כותל פונעם הרי-המוריה, ווילנדיק דערמיט זאָגן אז די שיל איז געבליבן געוואָרן „על תנאי“ (אלט-ניי), אז דער שטיין וועט צוריק געבען ווערן ווען סע וועט ווידער אויפגעבויט ווערן דאס בית-המקדש פון ירושלים. איר מיין אז „על טראנסיסטא“ האט די זעלביקע באטייטונג. ווייל נישט בלויז מיר, שטערבליכע, זענען אויף דער דאזיקער ערד „טראנסיסטא“, דורכגעפאלן צוריק מיט זיבן יארהונדערטער, אין פולן אויפבלי פון נעם יידישן לעבן אין שפאניע, מער ווי א יאָר-הונדערט פאר דער אינקוויזיטאָרישער קאטאס-טראפע און פונעם גירוש, האט דאך נאָמען פון דער טאָלעדאָר שיל געדארט דערמאנען. דאס פארבייגיינדיקע פונעם גלות, וואס איז בלויז א „טראנסזיט“, „דירת ערא“ און איז אין קאָנ-טראסט מיטן „שער השמים“ מיטן טויער צום הימל פון יעקב-אבינוס חלום, דאס בית המקדש, וואס איז אונדזער נצח, אונדזער „דירת קבע“ און דעם זינען, מיטן חלום פון יעקב פאר-וואנדלט אין ווירקלעכקייט, מאכנדיק א קלאָרן חילוק צווישן דעם וואס איז דורכגעגליך און דעם וואס איז געצוהנדליק, זאָלט איר וויסן-ווי דער אויפצובויען דאס יידישע לעבן, איר זאָלט וויסן צו מאכן ווידער אויפהילכן, איר ליבע ברידער און שוועסטער, די נאכפאלגער פון יענע וועלכע האָבן אפגעמערקט א גאלדענע עפאכע אין אונדזער געשיכטע, דאס „קול יעקב“ אויף דער דאזיקער ערד, אויף וועלכער עס האָבן אויפגעשפראצט אמאל איידעלע אידעען און הויכע אמת.

איר אלע זאָלט זיין געבענטשט אין נאָמען פון גאט, ברוכים בשם השם, אין נאָמען פון דער תורה הקדושה, אין נאָמען פון נצח ישראל.

טעטיקייט פון וועלט-ביוראָ

פאר יידיש און יידישער קולטור

לויטן באשלוס פון דער וועלט-קאָנפערענץ פאר יידיש און יידישער קולטור, וועלכע איז פאָרגעקומען אין ירושלים צווישן 23—26טן אויגוסט 1976, וועט זיך אין ישראל געפינען דאס וועלט-ביוראָ.

דער פאָרזיצער פון וועלט-ביוראָ, יצחק

א באזוך ביי די זקנים פון אונדזער קהילה

כדי צו דערמעגלעכן זיך צו באקענען מיט די פארשידענע אספעקטן פון דער טעטיקייט פון דער מעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע, האט זי לייענג פארברענט א גרופע אינטעליגענטן — שרייבער, קינסטלער — זיי זאלן באזוכן די בוקארעשטער מושי-קניסט. דער ערשטער באזוך איז פאָרגעקומען אין מושי-זקנים א. נ., „מארטין בעלוש“ פון דער גאס נעגרו וואַדא. מיט גרויס צופרידנהייט האָבן די געסט זיך באקענט מיט דער באקאנע-

מער ראם און היימישער סביבה פון דאזיקן אנשטאלט. סע זענען באזוכט געוואָרן די סא-לאַנציעמערן און די איינצל-צימערן. סע זענען פאָרגעקומען רינדנדיקע געשפרעכטן מיט די פענסיאנערן פון מושי-זקנים. די געסט — דאס מאָל זענען זיי געקומען נישט מעבר לים נאָר אונדזעריקע אייגענע — האָבן זיך באקענט מיט פרייד און עמאציע מיטן דאזיקן אספעקט פון אונדזער טעטיקייט — די זאָרג פאר די זקנים פון אונדזער קהילה.

א זאמלונג יידישע לידער

דער ניו-יאָרקער פארלאג „דזשוואיש אליאנס“ האָט פאָרענטלעכט א זאמלונג יידישע לידער, די מוויק פונעם רוב לידער זענען צוגעפאסט געוואָרן פון די קאָפאָזיטארן יוסף שראגין און לאזאר וויינער. די יידישע טעקסטן זענען איבערזעצט אין ענגליש.

באריכערט דעם יידישן ארכיוו

די פראנצויזישע קאָמיטע פון יידישן ארכיוו האָט באקומען פון פראַפעסאָר מישעל דעברע, א באקאנטע פערזענלעכקייט פון פראנצויזישן לעבן, א צאל משפחה-דאקומענטן אין שייכות מיט זיין יידיש, יצחק טרענעל, וועלכער איז געווען רב און דירעקטאָר פונעם איוראפעאישן סעמינאר. טייל פון די דאקומענטן באציען זיך אויפן פאָטער פונעם פראַפעסאָר, שמעון דעברע, געוועזענער רב אין ניל. די פארצייכענונגען טון דער פרוי שמעון דעברע, וועלכע געפינען זיך אויך צווישן די דאקומענטן, באציען זיך במרס צו דער פערדיקע פון דער נאציסער א-קופאציע און פון דער קאריערע פון איר מאן.

א צייטשריפט „עולמנו“

אין ציריך איז דערשינען א צייטשריפט אונ-טערן טיטל „עולמנו“ (אונדזער וועלט). דורך דער איינציאטיה פון הרב דניאל לעווי. די צייטשריפט, וואס דערשיינט אין דער דייטשישער שפראך, גרופירט ארום זיך בערך 20 מיטגלי-דער, וואס זאגט צו ארויסצוגעבן א יאָר אכט נומערן.

ליטעראטור-פרייזן

דער יידישער קהילה-קאָמיטעט פון ארגענ-טינע האָט געגרינדעט א פאָנד צו פארטיילן ליטעראטור-פרייזן איין מאל אין דריי יאָר. דער הויפט-פרייז וועט טראָגן דעם נאָמען פון

אין דער יידישער וועלט

פערנאנדא כענא, געוועזענער פרעזידענט פון דער קהילה, סע קענען צוגעשטעלט ווערן וועק מיט יידישער עמאציע, בעשריבן אין שפאניש, יידיש אָדער העברעאיש.

דיר זשאָרזש ל. גארסליא ווענטורני, שריי-בער און פילאסאָף פון ארגענטינע, באקאנט צוליב זיין טעטיקייט לטובת מענטשנלעכט און קעגן אנטיסעמיטיזם, האָט באקומען דעם פרייז „בארא דע הירש“ פארן יאר 1976, געגרינדעט דורכן יידישן מוויז פון בונעס-אירעס. מיט דער מיטגליד פון דער יידישער קהילה, דער דאזיקער פרייז ווערט צוגעטיילט פאר מענטשן, פון סיי וועלכער רעליגיע, וואס האָבן מיט זייער טעטיקייט בייגעשטייטערט צום דערנען-טערן צווישן מענטשן.

די פראנצויזישע אקאדעמיע האָט צוגעטיילט א פרייז פון דער גאליאס נומדאציע פאר דער פובליקאציע „אינפארמאציען זשיורנל“.

א יידישער מוויז

דער בירגערמייסטער פון מערב-בערלין, קלויז שיץ, האָט מודיע געווען אז די שטאָט-פאר-וואלטונג וועט אָנאנימירן א יידישן מוויז. דער מוויז וועט זיך עפענען ביז אין פינף יאָר ארום. סע וועלן אויסגעשטעלט ווערן אביעקטן און דאקומענטן בנוגע יידישער קולטור. קונסט און יידישן לעבן במשך די פארגאנגענע יאָרן. צו דעם ציל וועט צוגעריכט ווערן דער „פא-לאק אפריס“, וואס איז געבן דעם שטאָט-מוויז וואס וועט אָנפירן מיטן יידישן מוויז.

א יידישע קהילה אין באנגקאָק

אין דער הויפטשטאָט פון טיילאנד, באנגקאָק, געפינט זיך א קליינע יידישע קהילה; בערך א טיץ יידישע משפחות. אין דער שטאָט פונק-ציאגירט א קליינע קהילה, איינשליסנדיק אויך א שיל.

אונדזער אמונה אין ליכט

(סוף פון זייט 10)

פאָלגער אין ס'ראני, האָט אַנטי'כוס געהאט דאָס ליכט, האָט פאר עס מורא געהאט און איבערהויפט האָט ער עס געוואָלט פארשטעקן בחדרי חדרים. ער האָט געהאט די לערע פונעם באָר סיני, וועלכע ער וואָלט געוואָלט ארויסרייסן פון די מענטשן פונעם תרצה-ארץ פון זייער גייסט. אונדזער האָט נאָרנישט געקאָנט זיין. ער האָט געוואָלט באהערשן די גאנצע מענטשהייט, בעת די דאזיקע תורה האָט געפירט דאָס פריי-הייט און די גלייכהייט פון די מענטשן. ער האָט געוואָלט פאר זיך דאָס בעסטע און דאָס שטענסטע און פאר די אנדערע דעם עלטן און די נויט, בעת דאָס יהדות האָט געפירט דאָס סאָציאלע גערעכטיקייט. דערפאר האָט דער רשע דערקלערט מלחמה נישט נאָר זי שטעט, נישט נאָר די מענטשן, נאָר דעם יהדות אלס רעליגיע, פילאָזאָפיע און לעבנס-אויפפאסונג. די געשיכטע האָט זיך איבערגעזאָר און, פון אַנטי'כוסן ביז היינט, איז אומענדלעך געווען די יידיש פון די ס'ראנען וועלכע האָבן געפרוּווט זיך זעלבט זאָר. אָבער צוגלייך מיט אַנטי'כוסן האָבן אלע פארלוירן די שלאכט קעגן גייסט. געטריבן פון שטח, איז אַנטי'כוס באַפאלן דאָס בית-המקדש, און זיין ערשטע זאָרג איז געווען צו פארלעטן די ליכט — דעם נר תמיד — וועלכער האָט דאָרט געברענט אלס א סימבאָל פון דער שטערבונג פונעם מענטשלעכן גייסט. דער טיראן האָט פארבאָטן דאָס לערנען די תורה, האָט גענייט די ייִדן זיך זאָלן זיך אָפּוואַרן זייער אמונה און אפילו די נעמען זייערע זאָלן זיי ענדערן. ס'האָט זיך געדאכט אז די פּינצטערניש האָט שוין אויף תמיד אראָפּגענידערט אויף דער ערד, און אז נאָרנישט שטעלט זיך שוין נישט אקעגן דעם שוועגלעכן ווילן פונעם אכור. ס'האָט זיך אָבער נאָר געדאכט... ליכט קען מען נישט באהאלטן בחדרי חדרים, און בעקשאפט פון די פעלקער נאָך פרייהייט, קען נישט דערשטייטן ווערן. דעמלט און די צייטן פון אַנטי'כוסן, האָט א באַשיידענער סוף פון א דאָרף אויפגעהויבן די פאָן פון דעם קאָמף פאר פרייהייט און נאציאָנאלער אוואָפּהענגיקייט. אין די חנוכה-טעג פיייערן מיר די עפאָפּי פון אָס דעם קאָמף, די עפאָפּי פון מתיבתא מיט זייער פּינאָל זיין, די עפאָפּי פון די מכבים און פון די אלע וועלכע זענען גע-גאנגען מיט זיי.

דעמלט ווען יהודה החכמי מיט זיינע קעמפער, באזינט דעם אכור'ס חילות און דרינגט אריין אין בית-המקדש, שראכט ער אויף צו דער זעלבער זאך וואָס אַנטי'כוס: צום ליכט. נאָר להיפן, דאָשיט וויל ער ווידער אָנזינדן דאָס ליכט, דאָס ליכט פאר וועלכען און איז אומענטן נאָמען מ'האָט געפירט אַזויפיל שלאכטן און ס'זענען געפאלן אַזויפיל קרובות. דעמלט איז געשען. דער נס אז א קריגלע בוימל, איין איינציק קריגלע בוימל, וועלכע איז געווען באַשייט צו ברענען נאָר איין טאָג, האָט געברענט אכט טאָג דורכאונד.

פון דעמלט אָן, אויף אזא אָדער אויף אן אנדערן אופן, חזרט זיך איבער דער נס.

אַנציונדוריק יעדעס יאָר דאָס חנוכה-לעמפל פראווען מיר מער ווי א צערעמאָ-ניע, מער ווי א ריטואל: דורך אונדזער זעסט באַשטעטיקן מיר ווידער אונדזער אמונה אין ליכט, געבן מיר אונדזער פולקומענעם הסכמ צו די גרויסע איינע פון שלום, געווענליכע און פראָגרעס.

טאניא לאווינסקע

שלום,

פאטער הארניצעכר!

ברענט אין אישוויץ א פאקל...

זאל רעוואלט
יארהונדערטער איבעררוערן.

אז הייסע הערצער — זעסט מיליאן נשמות
מיט בלוט אויף דער ערד געשריבן,
אז הייליקע זעסט מיליאן חלומות —
אש אויף ווינט-פליגל געבליבן...

לען זי זעה, יינגעלע, לערן,
דער נומער אויף דער האנט
קען ארומטעטיק אין
געשטונט צו ווערן.

...זאלסטו גופא א נאקל בלייבן
אויב לעשן סע וועט זיך דער פאקל —
לערן זעה, יינגעלע, שרייבן,
פארגעדענק דעם בלוטיקן-סך-הכל.

פון רומעניש:
וואלף טאמבור

לערן זיך, יינגעלע
שרייבן זיך לערן,
עס איז קיין ארומטעטיק
געשטונט צו ווערן.

לערן פארשריבן, פארגעדענקען:
א, היינט, זיבן, פיר און דריי —
אויסגעברענט אין פלייש, לעבעדיק,
א בלוטיקן נומער נון יידישן וויי...

לערן זעה פארשריבן,
סע זאל פארבלייבן.

אויסוואקסן וועכטו מסתמה,
וועט עס אויסזען א פשוטע מעשה —
כדי סע זאל עפעס נאכבלייבן,
זאלסטו נישט ארגעסן, פארש-יידן.

זאלן פיינען
נישט ווערן פא לויבן.

פארצייכענונגען וועגן...

למד-וואו צדיקים

זיך וואס טייטש די וועלט? אדאנק וועט מענטשן-טובים האט די וועלט
אונדזערע א קינס!

די וועלט האט א קינס נאך אדאנק די צדיקים, וועלכע לעבן אין יעדן דור און
טוען נאך מעשי-טובים, העלפן ארויס זייערע ניטמענטשן. אין זייער זכות האט די
וועלט א קינס.

סע ווערט געזאגט אין דער גמרא יומא (דף לה-ב), אז גאט האט געזען אז
די צאל פון די צדיקים איז א קליינע, האט ער זיך איינגעטיילט פאר יעדן דור...

אין דער גמרא סוכה (דף מה-ב) ווערט געזאגט, אז די וועלט האט קיין מאל
נישט ווייניקער ווי זעקס און דרייסיק צדיקים. דערפון האט זיך גענומען די לעגענדע,
אז אין יעדן דור זענען פאראן זעקס און דרייסיק באהאלטענע צדיקים, וועלכע זענען
אויס אויסגעלעבט פאר פשוטע מענטשן, אפילו ווי עמי-הארצה, אבער בסודיות
זענען זיי עוסק יבולחלה אין תורה לערנען און אין זייער גאנץ לעבן טוען זיי בלויז
מעשים-טובים.

בכן, זענען געווען זעקס און דרייסיק, וואס האבן דעמאלט, אין יענע דורות
געראטענעט די גאנצע וועלט נון אונטערגאנג.
אבער היינט איז דער צאמלונג, אז ווען אין סדום וואלט געווען כאטש צען צדיקים,
וואלט סדום און עמורה נישט חרוב געווארן. מיט דעם ווילט זיך אויך וואוינזון, אז
אויף צו דערהאלטן דעם קינס דארף מען האבן א געוויסע צאל צדיקים. פארשטייט
זיך, אז רעלאטיוו מיט דער צאל באפעלקערונג...

היינט, ווען סע זענען אבער פאראן זעקס און דרייסיק מאל אזוי פיל באפעלקער-
ונג אויף דער וועלט — דארפן דאך זיין אויף דער גארער וועלט אויך צדיקים זעקס
און דרייסיק מאל אזוי פיל. דאס הייסט אז היינט צו טאג וואלטן געדארפט
זיין נישט ווייניקער למד-וואו צדיקים ווי אין דעם יונגן דריי הונדערט זעקס און
צוואנציק, וואס אין זייער זכות זאל די וועלט, דער היינטיקער דור, זאגן א קינס...

אבער וואס געשעט מיט די איבעריקע מענטשן? ביז צו די פיר מיליארד מענטשן
אויף דער וועלט, וואס איז נישט זיין?

אויף דעם קאן מען קיין מאטעמאטישן חשבון ניט געבן.

עס איז בעגלעך, אז צווישן זיי זענען פאראן אויך צדיקים, וואס זענען נישט
סבוד-סדורות, ווי די למד-וואו צדיקים, נאר עפעסלעך זענען זיי באקאנט פאר זייערע
מיטגעטען מיט זייערע מעשי-טובים, אז זיי זענען צדיקים. פיל פון זיי זענען
עפעסלעך צי בסודיות חרשים, טוען זיך רישעות באהאלטענערהייט, להיפוך די למד-
וואו צדיקים, זענען מסתמה אויך פאראן א מין למד-וואו חרשים... און טייל פון די
פיר מיליארד זענען אויך משוגעים...

דער ראפאט צווישן די משוגעים און די רשעים איז נישט תמיד דער זעלביג
קער. צו מאל זענען די רשעים דאס רוב און צו מאל, וויי, זענען די משוגעים דאס
רוב און דער וועלט.

גאר וויכטיק איז דאס איינגעלעך נישט, ווער עס איז דער רוב, די משוגעים
צי די רשעים. הייל ווער וואלט געקאנט זאגן, וועלכע פון זיי זענען מער שעדלעך?
— טרויעריק איז אבער דעמאלט, ווען די רשעים ווערן משוגע, דאן איז א קאסא-
קלינגע. דעמאלט, ווייס איך נישט, אויב אפילו די למד-וואו צדיקים (די היינטיקע
טיוונט דריי הונדערט זעקס און צוואנציק צדיקים!) זענען בכוח צו פארזיכערן דעם
קינס פון דער וועלט.

אין אזא צייט ברעכט אויס אן אונגליק, צי אפילו א וועלט-קאטאסטראפא און די
גייכהאג צעשטערט.

סע, "ברעכט אויס", נישט סע, "הייבט אן" — ווייל דאס געשעט נישט קיין מאל
דעם ערשטן יארהאנדערט, ביי אן אנהייב יאר — דערפאר זאגט מען: סע ברעכט אויס...
אין דער מאדערנער צייט רופט מען אזא וועלט-קאטאסטרע, "וועלט-קאטאסטרע" (בסיון)
ווייל אן נישט דער-אנען דאס באזאלע ווארט, "וועלט-מלחמה". אין דער היינטיקער
נאך מ'דערנערע וועלט האט מען אויסגעפונען נאך א נייערן נאמען: האלאקאסט, צי
שואה...

בכן, אויב סע זענען לעצטנס אויפגעקומען אזעלכע נייע, מאדערנע באגריפן
— זענען שוין, לויט מיין באשיידענער מיינונג, ווי עניוהיטעט זי זאל נישט זיין, נישט
גענוג מער די מעש-טובים פון בלויז למד-וואו, נאר געפאלט מאל געפאלט, למד-
וואו מאל למד-וואו צדיקים, כדי צו פארזיכערן אז די וועלט זאל האבן א קינס...
און מע דארף נישט פארגעסן, אז אויך די וועלטן האבן זיך פארמערט: אויב
אמאל איז קודם געווען א "די וועלט" און דערנאך א "יענע וועלט", איצט איז שוין
דא אויך א "דריטע וועלט"...

וואלף טאמבור

— איז עס דעם מעגלעך אנדערש? זיך בין
געווען מערער מאל און יעדעס מאל האב איך
געטאט דאס געפיל אז איך געפן זיך דא צום
נאכגעטונג פון די מקורות פון תנך. בכלל, איז
מיין אנוועזנהייט ביים כותל-מערבי געבליבן
פארבינדן אין מיין זכרון מיט א פערזענלעכער
איבערלעבעניש...

— וועגן וואס האנדלט זיך עס?
— דאָרט האב איך געזען און געליינט
מיט מיינע אייגענע אויגן דעם טעקסט פון א
ספר-תורה, פונעם תנך האב איך געליינט אין
אריגינאל שוין פון פריער, אבער א סך-
תורה האב איך געזען ערשט דאָרט.

— צוריקקומענדיק קיין בוקא עשט. אין וועל-
כער מאס זענען אייך היינט נייציג די קורסן פון
ירושלים?

— אין ראש פון דער קאטעדראל, אנגעפירט
פון גייסטליכן, פראפעסאר ד"ר קעאלדא. בין
איך דעם אסיסטענט פאר דער הערעאישער
שפראך. אחוץ דער יידאקאטישער טעטקייט
זענען פאראן אומסטענדן ווען מיינע קענסע-
נישן ניצן מיר אויך אויף אן אנדערן אופן.
אויך, למשל, מיט דער עלעגענטיש פונעם בא-
זוך וואס ה' יצחק רפאל, דעליגאטיאניסטער
לון מדינת ישראל, האט געמאכט ביים פ-
טריארל ויסטיינא, בין איך פארבעטן גע-
ווען צו איבערזעצן די ערשטע וואס ער האט
געהאט. דאס איז געווען צוכ ערשטן מאל
וואס איך האב עס געטון אין דער עפעסלעכקייט.
פארשטייט זיך אז נישט אן עמאציעס. אבער,
ווי געזאגט, מיין הויפטאדאפט אנטוויקל איך
ביים אינסטיטוט.

— ביים זעלביקן ינסטיטוט, וואו איר גופא
האט זיך געלערנט...

— צווישן די יארן 1961—1965. דערנאך,
צווישן די יארן 65—66 האב איך געמאכט דעם
קאטעדראל.

— היינט זענט איר אלט...

— 35 יאר און כדי צו ענטפערן אויף
איינער נייגיריקייט, וועל איך צוגעבן, אז איך
בין געבוירן אין דאָרף קארסולא. אין זשודעץ
דאָלש.

— הייסט עס, אז איר זענט אן אמהדיקער
אלטעאן. און איר האט געליינט אין א ספר-
תורה, אין ירושלים, ביים כותל...

— איך פארשטיי, אז דאס איז אונטערגעשט-
אכן פון א זשורנאליסט. אבער ווי א וויסנשאפט-
לער, וויל איך דערמאנען אז איך בין נישט
דער ערשטער. דאס לעגענדע העברעאיש איז
די רומענישע טעאלאגישע קורסן האט שוין א
טראדיציע. בכלל, אן דעם אז מע זאל קאנען
די מקורות פונעם תנך, קען דאס קריסטנטום
נישט זיין פארשטענדלעך ביזן תור.

— סע זענען, באמת, פאראן אנגעווענט
פארגייער. נאאל גאלאטעסער, דער גייסטליכער
לע לערנער... צוריק מיט עטלעכע יארן האט
מיר דער שרייבער דומיטרו מיטרו געוויזן א
כתב-יד פון סאדאוועאנו מיט אן איבערזעצונג
פון תהילים. דער מכון פון דער רומענישער
שפראך האט זיך גענומען פאר א שותף א
יאסער למדן, משה דוד, כדי צו איבערזעצן
פונעם אריגינאל די עפיון פון דוד המלך.

— איך האב וועגן אים געהערט. בנוגע מיר,
האב איך מער באשיידענע צילן. איך האב
דעם געזען צו פארלייטערן פאר די קומענדיקע
גלחים דעם צוגאנג צו די ביבלישע מקורות.

— זי זאל זיך קאנען, ווערענעל באניצן מיט א
פראיעט, מיט אן אריגינעלן ציטאט. דאס איז
מיין ציל אין דער היינטיקער סטאדיע.

— און אין א ווייטערדיקער פערספעקטיוו?

— זאל איך זאגן? אויך א ווייטערדיקער
פערספעקטיוו טראכט איך צו פרוואוירן איבער-
זעצן דעם תנך. אדער כאטש וויכטיקע טיילן,
דירעקט פון העברעאיש ווייל די היינטיקע
איבערזעצונגען זענען פון גריכיש, אזוי ווי
אין די צייטן פון דאסאטאטיש זענען זיי געווען

פון דער סלאוואנישער שפראך. אן איבערזע-
צונג פונעם אריגינאל, מיין גיך, וואלט בא-
רייכערט דעם ביבלישן הלל ביי אונדז.

— דאס איז א הויכער געדאנק, אן אמת-
קער הויכער געדאנק. איך ווינטש אייך, אז איר
זאלט אים רעאליזירן אמאל. איך ווינטש אייך
הצלחה, גייסטלעכער קאריערע.

— תודה רבה און שלום!

וויקטאר רוס

— שלום, פאטער קארניצעכר! פון וואו
געמט זיך צו אייך דער נליסיקער עברית,
וואס איר רעדט?
— פונעם העברעאישן א ניווערטיקעט נון
ירושלים, וואו איך האב זיך געלערנט אין דעם
פערטן 1974—1975.

— ווי אזוי זענט איר אנגעקומען אהין?
— נאכן ענדיקן דעם טעאלאגישן אינסטיטוט
בוקא-ערשט בון איך געשיקט געווארן דורך
דער רומענישער פאטריארכיע זיך דאָרט צו
ספעציאליזירן.

— אויף וועלכן געביט?
— איין געביט פון ביבלישן און מאדערנעם
העברעאיש. גלייכצייטיק האב איך אויסגעניצט
די יארן פון מיין ספעציאליזירן כדי צו זאמלען
מאטעריאל פאר מיין דאקטאראט-טעזע...

— אויף וועלכן סוביעקט?
— ארעאלאגישע אויגראפונגען כונעם וויי-
ליקן לאנד און די סקסנות פון די אנטדעקונג-
גען פון די לעצטע יארן וועגן אונדזער הש-
קה איבער דער ביבלישער וועלט.

— פאר די דאזיקע קורסן האט איר געהאט
שוין נון פריער אן אונג וועגן דער העברעאיש-
שער שפראך?

— אויפן טעאלאגישן אינסטיטוט האב איך
געלערנט, ווי אלע סטודענטן, אין די ערשטע
צוויי יאר, דעם ביבלישן העברעאיש, די קורסן
וואס האט געמאלטן דער גייסטלי-
כער, פראפעסאר ד"ר מיטשא קעאלדא. ביי
דער דאזיקער דיסציפלין האב איך געהאט נאך
די גאנצע 10. דערנאך האט מיר דערנענטערט
צו דער העברעאישער שפראך די טעמע וואס
איך האב מיר אויסגעווייט פאר דער מאגיס-
טעריאבעט.

— דעיינו?

— די משיחישע גבולות פון ספר יהושעאל.
ביים אנגענומען צו ווערן צום דאקטאראט האב
איך מיר אויך אויסגעווייט א סך-יעקס פאר
א ביבלישע טעקע.

— און די ניווערדיקע קענטענישן האבן
איר, מסתמה, פא-לייטערט זיך צוצופאקן צו
דער שטרענגקייט פון די אוניווערסיטעט-לימוד-
דיס...

— אין א געוויסער מאס, דאס א בעריקע
האבן געטון דער גוטער ווילן פון די פראפע-
סאן אין די התמדה פונעם סטודענטי.

— און די פארשטיי, אז דער אנהייב איז גע-
ווען נישט אזוי לייכט...

— ווי אזוי האט עס דען געקאנט זיין אז
דערשטע איז איראניש געווען זיך צוצופאקן, אויפן
אופן, דערנאך איז געקומען דאס לערנען זיך
אויפן אוניווערסיטעט מעש.

— אויף וועלכן פאקולטעט האט איר זיך גע-
לערנט?

— קורסן פון ביבלישן עברית, וואס סע האט
געליינט דער פראפעסאר ש. קאגאן און איין קורס
אראבעאיש. און פארשטייט זיך, דער מאדערנער
עברית, וואס ווערט גערעדט.

— וואס האט איר אויסגעזען באזונדערס
אין אופן פון ליענען די לעקציעס פון די
פאטער?

— די קלאריקייט פון די רעפערענצן-לעקציעס.
דער אופן אין וועלכן זיי האבן געווייט צו
פארשטייטן דאס וויסן אין באהאנדלונג נון
די סטודענטן, ווי אזוי זיי האבן געוואוסט
אזוי צו וויקלן, אז אונדז זאל אויסדאכטן אז
די סאמע אבסטרעקטעס באגריפן זאלן אויסזען
קאנקרעט?

— אפשר גיט איר אונדז א ביישפיי?

— איך דערנאך זיך, אז כדי אויפצוקלערן
דעם ווערב הגדול, דעפינירן, האט דער פרא-
פעסאר אונדז דערקלערט אז דאס קומט פונעם
סובסאנטיאליזם גור, א צוים. פון דעם האט זיך
פארוואנדלט אין הגדר, צווישן, דעפינירן.
פארשטייט זיך, אז אויך אזא אופן האט זיך
פארשטייט אין מוח דער באגריף און איז דאָרט
פארבליבן אויף תמיד.

— און אחוץ די לינגוויסטישע שטודיעס?
איך טראכט צו איינער אינטערעס, פאר ארכעא-
לאגיש...

— אן איך אויפן דאזיקן געביט איז מיין אויפ-
אנטהאלט אין ירושלים געווען ניצלעך. איך
האב געהאט אויסגעצייכנטע פראפעסארן, ה'
יהואל קאמא און אנדערע, וועלכע האבן גע-
פירט מיינע טיט. דער ווילן זיך צו דאקו-
מענטירן דעם געפירט איבערן גאנצן לאנד,
בפרט אויף די היינטיקע ערטער. איך בין געווען
אויך אין צוון און אין דרום, און מעדער מאל
אין קוממא, ווייל די בארימטע כתב-יד פאר
נעמען א וויכטיק אט אין מיין דאקטאריטעטע.

— אבער ביים כותל זענט איר געווען?

